

röda rummet.

Hopp och förtvivlan

Utopia >> Strejk >> Klimatkamp >> m.m.

191

Hopp och förtvivlan

Kära läsare

Här är vi, omslutna av pandemins andra vår, och försöker få till ytterligare ett tidskriftsnummer med målet att vara ett forum för diskussion och teori för politisk aktivism.

Lyckas vi?

Med att navigera mellan att måla en fraseradikalt förenklad samhällsbild och akademiskt försiktiga penseldrag? Mellan alltför otympliga vindlande texter och läslockande snuttar som kvickt dunstar?

Mellan det historiskt baktunga och framtidsblickande yrsel? Mellan de stora politiska linjernas klarhet och vardagsaktivismens alla kladdiga detaljer?

Mellan hopp och förtvivlan?

Andreas Malms nyutkomna bok "How to Blow up a Pipeline. Learning to Fight in a World on Fire" har väckt stor uppmärksamhet, framförallt för att Malm pläderar för att sabotaget har en möjlig funktion att fylla i klimatrörelsens taktiska repertoar. Lars Henriksson kommenterar boken – *Klimatkamp på ett radikalare spår.*

Våren 2003 utlyste Kommunal den hittills mest omfattande strejken under 2000-talet. Hur upplevdes konflikten av de arbetare som deltog? Genusvetaren Kristin Linderoths artikel presenterar några av resultaten i hennes doktorsavhandling om strejken. – *De som tog fajten.*

Samtidigt som kravet på marknadshyror i nyproduktion utgör ett övergripande hot mot Hyresgästföreningen, försvagas den av interna stridigheter. Ett beklagansvärt faktum som Mathias Krusell har för ögonen när han recenserar Hannes Rolfs avhandling om hyresgästorganisering mellan 1875-1942. – *Hyresgästföreningar som folkrörelse.*

I sin bok "Svart historia" ger oss Peter Widén en initierad bakgrundsbeskrivning till den amerikanska rasismen. Röda rummet publicerar ett kapitel ur Widéns bok – *Blandäktenskap ett US-amerikanskt dilemma.*

Till 500-års minnet återutgav förlaget Verso år 2016 Thomas Moores skrift Utopia, med en inledning av China Miéville som vi här återger i översättning. – *Utopias gränser.*

Hur lyckas vi egentligen? Tja, det är inte så lätt att avgöra från vår utsiktspunkt just nu, med näsorna nerdoppade i textredigering, översättningsbryderier och finlir med layouten. Det är upp till Er kära läsare (som ju lyckligtvis är en myllrande skara med olika preferenser), också ni omslutna av pandemins vår två - av klimatångest, demokratiskt förfall - hopp och förtvivlan.

Men; - Äsch, va fan!
Det är ju trots allt en vår...

Framåt kamrater!

>3
Klimatkamp enligt Malm
>9
Kommunalstrejken 2003
>11
Hyresgästföreningen
>13
Svart historia
>15
Utopias gränser

röda rummet.

Röda Rummet är Socialistisk Politikens kvartalstidskrift (tidskriften hette 1969–1996 *fjärde internationalen*). Utkommer med fyra nummer per år. Nummer 81 sedan starten 1997 (nummer 191 sedan 1969).

För innehållet i artiklarna ansvarar respektive författare.

Redaktionen: Peter Jervelycke Belfrage, Åsa Hjalms, Evelina Johansson Wilén, Martin Kehlmeier, Patrik Vulkan, Carl Wilén, Martin Fahlgren, Johannes Jensen, Mir Dusin Englund, Anders Karlsson, Ingemar Sandström, Jakob Sandberg och Christina Schmidt.
Ansvarig utgivare: Anders Karlsson
Grafisk form: Ulf Östman
Omslagsbild: Birgitta Lagerlöf

Post till redaktionen: Box 7043, 402 31 Göteborg
E-post: rodarummet@hotmail.com
Prenumeration: 100 kronor för fyra nummer
Plusgiro: röda rummet 13 04 07-0
Hemsida: www.rodarummet.org
Tryck: V-Tab, 2021
ISSN: 1403-3844

Klimatkamp på ett radikallare spår

Andreas Malms nya bok *How to Blow up a Pipeline. Learning to fight in a World on Fire* har väckt stor uppmärksamhet. I blickpunkten har här varit Malms kritik av delar av klimatrörelsen för att den på förhand i alla lägen förespråkar en fredlig civil olydnad. Självt lyfter Malm fram sabotagens roll som en av flera möjliga taktiska kampmetoder. Lars Henriksson genomlyser Malms bok och skisserar möjliga vägar framåt.

BILD. Banksy

*It isn't nice to block the doorway
It isn't nice to go to jail
There are nicer ways to do it
But the nice ways always fail*

– Malvina Reynolds

ARTIKELFÖRFATTARE

Lars Henriksson

är metallarbetare på Volvo personvagnar i Göteborg. Medlem i styrelsen för Socialistisk Politik. Han har bland annat skrivit boken *Slutkört* (Ordfront 2011) samt ett stort antal artiklar i Röda rummet, Aftonbladet, Göteborgs Posten etc.

Vad ska vi göra när de luftiga politiska löftena förblir ursäkter för business as usual och när de vänliga klimatprotesterna inte hindrar att världen går mot ett brinnande inferno? Undergivet acceptera undergången eller trappa upp klimatkampen till en ny nivå? Att Andreas Malms i sin senaste bok inte predikar uppgivenhet är nog ingen överraskning för den som någon gång varit i kontakt med författaren – aktivist och socialist sedan barnsben och idag en allt starkare lysande stjärna inom de radikala delarna av den internationella akademien. För den som inte känner till honom borde bokens titel, "How to Blow Up a Pipeline: Learning to Fight in a World on Fire", skingra alla tvivel.

Att stoiskt invänta undergången är inget alternativ för de flesta av oss,

även om vissa menar sig ha dragit den slutsatsen. Bokens avslutande del är en vidräkning med de intellektuella som koketterar, och gör sig ett namn med den ståndpunkten, som Roy Scranton och Jonathan Franzen.

För oss andra som antingen försöker göra något åt utvecklingen eller önskar att vi visste något sätt att göra det, står frågan om vad vi gör nu. Det är också detta Malm ägnar huvuddelen av boken åt.

Uppmärksamheten boken väckt redan på förhand har mest handlat om frågan om sabotage som medel i klimatkampen. Den provokativa titeln till trots är detta långt ifrån någon anarkistisk kokbok utan ett genomtänkt – om än otåligt – debattinlägg kring taktik och strategi i klimatrörelsen.

”

För Malm är våldet en fråga om taktik, alltså vilka medel som är lämpliga i en viss situation. Att som XR på förhand utesluta allt som kan betecknas som våldsamt, även mot döda ting, är att avhända sig ett medel.

Malm tar upp en fråga som ställts av den brittiska författaren John Lanchester: Varför har inte klimatrörelsen gripit till våld? Givet att det som står på spel är mänsklighetens överlevnad är det märkligt att ingen börjat spränga bensinstationer eller åtminstone repa lacken på stadsjeepar menar denne i vad Malm benämner Lanchesters paradox. För det sistnämnda är dessutom arbetsinsatsen liten och skulle göra dessa bensinslukande monsterbilar nästintill omöjliga att äga i en stad som London. Malm, som själv har ett förflutet som SUV-sabotör av det mildare slaget när Asfaltdjungelns indianer på 00-talet släppte luften ur bensinslukande lyxbilar i överklassområden, tar denna paradox – att klimatrörelsen, trots vad som står på spel, fortsätter vara väluppfostrat fredlig – som utgångspunkt för sitt inlägg i frågan om taktik och strategi för klimatrörelsen.

Extinction Rebellion

I centrum för boken står en kritik av den teoretiska grunden för den brittiskbaserade aktivistgruppen Extinction Rebellion, XR, vars timglasymbol har spritts världen över genom spektakulära aktioner, framför allt olika försök att blockera trafik i storstäder. För XR är frågan om icke-våld central, inte bara för att de, liksom de flesta av oss, är mot våld. XR:s ideologer menar att historien visar att det bara är strikt icke-våldsliga rörelser som lyckats förändra världen till det bättre.

Av dessa historiska argument för strikt icke-våld lämnar Malm icke sten på sten, det har tvärtom funnits beredskap till våld eller självförsvar även i de mest omhuldade icke-våldsrörelser, från Gandhis totala uppslutning kring det brittiska imperiets krigsmakt när den riktat sig åt andra håll än Indien till att även Martin Luther King jr hade vapen liggande hemma för självförsvar.

För Malm är våldet en fråga om taktik, alltså vilka medel som är lämpliga i en viss situation. Att som XR på förhand utesluta allt som betecknas som våldsamt, även mot döda ting, är att avhända sig ett medel. Han har dock inga illusioner om att varken små grupper eller massrörelser på egen hand skulle kunna riva ner de enorma anläggningar som håller igång fossilförbränningen. En sänkning av växthusgaserna till den nivå som en enig vetenskap säger är nödvändig kräver dramatiska, snabba och storskaliga ingrepp av en sort som bara stater kan genomföra. Frågan är då hur dagens stater ska förmås att genomföra ett sådant ingrepp i den ekonomiska strukturen, djupt samantvinnade som de är med kapitalet. Med 40 års avskrivningstid kräver kapitalet i praktiken att inget görs åt

utsläppen på årtionden framöver. Varje sådan investering är ett lika högtidligt löfte om ökade utsläpp som de internationella avtal och konventioner som lovar att sänka dem. Den stora skillnaden är att investerarna är fast beslutna att stå fast vid sina löften.

Om det är omöjligt för en aldrig så stor klimatrörelse att på egen hand fysiskt stoppa förbränningen är det än mer otänkbart att göra ett grundläggande skifte i produktion och konsumtion utan att det blir en omställning av hela samhället.

Vägen till omställning går i Malms bok genom allt större och djärvare massaktioner, att bygga rörelserna så starka som möjligt för att sätta press på makthavare av alla sorter, där även direkta angrepp på fossilsamhällets fysiska strukturer har sin roll i att öka kostnaden, ekonomiskt och politiskt, för nya fossilinvesteringar.

Sabotage som taktik

Är det någon slutsats vi borde dra av den enorma uppmärksamheten kring Greta Thunbergs välformulerade framträdanden inför denna världens mäktiga så är det att det är en omöjlighet att vända katastrofkursen med enbart kloka ord. Förändring kommer att kräva olika former av maktmedel där kapitalet antingen fräntas makten eller ställs inför sådana trovärdiga hot att de tvingas genomföra omställningar, lite som när rösträtten erövrades eller Europas välfärdsstater kom till med hoten om revolution ännu ekande på kontinenten. Och om de ansvariga politikerna tvekar eller motsätter sig att avveckla fossilanläggningarna får rörelsen gå före, menar Malm. Som heroiskt exempel lyfter han fram de två kristna aktivister, Reznicek och Montoya, som 2017 saboterade Dakota Access Pipeline med brandbomber och svetsaggregat och som i skrivande stund inväntar sina domar, möjligen decennielånga fängelsestraff.

Självklart tror ingen att några få hängivna aktivister kan stoppa klimatkatastrofen vare sig med skärbrännare mot pipelines eller rostiga spikar mot SUV-ar, inte heller Malm. Han varnar också skarpt för att ens närma sig metoder som kan riskera att även oavsiktligt förorsaka personskador, något som i ett slag skulle kunna tillintetgöra det moraliska kapital klimatrörelsen mödosamt byggt upp. Däremot menar han att det är fel att från början utesluta sabotage och andra olagliga metoder som riktar sig mot fossilsamhällets materiella tillgångar. Om, när och hur direkta angrepp ska ske är en fråga om taktik, timing och fingertoppskänsla – inte principiella beslut som gäller en gång för alla. Som ett historiskt exem-

pel på offensiva icke-fredliga metoder lyfter Malm fram suffragetterna, den brittiska kvinnorörelse som i början av förra seklet lade sabotage och skadegörelse till sin arsenal av massprotester för att sätta press på de styrande att införa kvinnlig rösträtt utan att människoliv någonsin spilldes.

Det är svårt att argumentera mot denna principiella hållning till handgripligt motstånd om man inte anser att alla lagar alltid måste lydast eller att privategendomen är helig, en hållning som inte hade fört arbetarrörelsen långt. Radikal pacifism, som till och med avhänder sig rätten till självförsvar, kan rentav vara skadlig. Fysiskt självförsvar mot fascistiska angrepp är bokstavigt talat en fråga om överlevnad för arbetarrörelsens organisationer vilka har fått betala dyrt de gånger de inte varit förberedda på detta.

När det gäller frågan om taktik idag inser Malm att det inte vore någon bra idé att slå sönder bensinstationer utan hamnar i praktiken inte så långt från de metoder som används av det XR han polemiserar mot: blockader och civil olydnad, möjligen taget ett steg längre. En av den europeiska klimatrörelsen viktigaste mobiliseringar, Ende Gelände i Tyskland, har genom civil massolydnad orsakat mycket kortvariga stopp i brunkolsbrott och kolkraftverk. I Göteborg gjordes samma sak i liten och mycket fredlig skala hösten 2019 när infarterna till Swedgas planerade terminal i Göteborgs hamn blockerades under en dag. Steget är rätt långt till att fysiskt angripa sådana installationer och om så hade gjorts skulle det ändå vara symbolhandlingar för att skapa politiskt tryck (som troligen skulle slagit tillbaka på rörelsen genom minskat stöd i breda kretsar) och inget som i sig minskade utsläppen.

Malm tänker sig dock att stödet för fysiska attacker på fossilanläggningar kommer att öka i takt med att klimatkatastrofens yttringar blir alltmer besvärande. I ett läge där en stor del av befolkningen på djupet inser att deras och deras barns framtid bokstavigt talat håller på att eldas upp på grund av en handfull storbolags profithunger är det inte troligt att de kommer att nöja sig med ord och väluppfostrade symbolhandlingar. Upplopp som då går ut över bensinstationer, koltransporter eller oljebolagskontor är inte otänkbara, folklig ilska låter sig sällan styras av välformulerade program och principer. Så spelade till exempel de spontana och oorganiserade upploppen i en rad städer i USA 1967-68, ofta utlösta av polisens provokationer, en stor roll för att driva igenom krav från medborgarrörelsen. Den plundring och förstörelse som ägde rum var obetydlig

Om han inte direkt talar för att använda sabotage idag lanserar Malm behovet av en klimatrörelsens "radikala flank", där han med "radikal" menar metoder som den övriga rörelsen inte är beredd att använda.

jämfört med allt förtryck, våld och terror svarta utsatts för under hundratals år. Men då talar vi om explosioner av folklig vrede och inte teoretiskt uttänkta aktioner av små grupper.

Att avvisa sabotage som metod – åtminstone av den art som nämns i boktiteln – har också andra tunga skäl, bland annat att det i praktiken inte går att göra det förbehåll Malm är så noggrann med: att det bara får rikta sig mot döda ting och inte människor. I en mycket kritisk recension av boken påminner den brittiske socialistiske veteranen Alan Thornett om att den IRA-attack på Nordirland som krävde flest människoliv under 70-talet inte var avsedd att skada någon men gjorde det på grund av oförutsedda omständigheter. Något som aldrig går att bortse från för den som förespråkar liknande metoder.

Den radikala flanken

Om han inte direkt talar för att använda sabotage idag lanserar Malm behovet av en klimatrörelsens ”radikala flank”, där han med ”radikal” menar metoder som den övriga rörelsen inte är beredd att använda. Idén om den radikala flanken formulerades på 1970-talet i diskussioner om vilken roll små, men mer militanta grupper som Svarta Pantrarna hade i förhållande till den breda svarta medborgarrörelsen. Pantrarna grundades dock inte som en organisation som använde våld för att offensivt driva igenom politiska mål utan som Black Panther Party for Self-Defense, alltså som en självförsvarsorganisation.

Om en del av en rörelse griper till mer drastiska metoder kan det ge två motstridiga resultat. Antingen stöter den bort människor från rörelsen, direkt eftersom människor inte delar dess uppfattning eller indirekt genom den repression sådana aktioner framkallar. Eller så kan den stärka rörelsen, genom att visa att motståndaren inte är osårbar eller genom att vara ett användbart hot för den breda rörelsen i kontakter med makten: ”Om ni inte gör upp med oss kommer människor att vända sig till de extrema krafterna.” Och ibland båda resultaten samtidigt; upplöpan 67-68 i USA tvingade fram reformer men blev samtidigt ett tema i Nixonhögerns framgångsrika lag och ordning-kampanj i det kommande valet.

Begreppet ”den radikala flanken” kan täcka vitt skilda företeelser. Alltifrån den idealtyp Malm tänker sig, grupper som med stor fingertoppskänsla, djup förankring i samhället och i den breda rörelsen och som kan bedöma exakt vilken taktik som just nu gynnar saken, till självutnämnda ”förtrupper” som av frustration eller behov av att

framstå som de mest radikala bedriver äventyrspolitik oavsett konsekvenser för andra. Eller för den delen, spontana massrevolter där vreden kokar över. Skillnaden mellan dessa företeelser gör begreppet så brett att nyttan med det är tveksam. Likväl kan det beskriva hur inre bredd kan påverka en rörelses genomslag, på gott och ont.

Jag har under större delen av mitt liv antagligen betraktats som en del av en slags radikal flank inom facket på min arbetsplats och antagligen gjort viss nytta på så sätt. Den fackliga ledningen har – åtminstone under perioder när vi haft ett stort inflytande – kunnat använda sådana som oss till att pressa företaget på eftergifter: ”Om vi inte får ett bättre bud så riskerar ni att få de andra på halsen.” Men om vi varit en radikal flank har det inte varit genom spektakulära aktioner eller retorik. Vi har varit hotfulla genom vår inriktning på att vinna majoriteten. Vi har talat även till de minst intresserade, inte vänt oss till de argaste eller dem som vi uppfattat som ”mest medvetna” och definitivt inte genom att försöka få med oss små grupper för att tillsammans med dem göra det vi tycker att facket ska göra. Vårt hot har utgjorts av vår massinriktning.

Och här finns min huvudsakliga kritik av Malms bok. Valet mellan en värld som värms upp över en outhärdlig gräns och några repade SUV-ar, krossade bankfönsterrutor eller till och med en och annan förstörd pipeline är enkelt. *Om det nu vore så frågan stod!* Men Malm tar aldrig riktigt itu med den påstådda paradox som han utgår från, klimatrörelsens ovilja till våld. För det är knappast på grund av XR:s sliriga teorier som de flesta klimataktivister avstår från våld. De tror helt enkelt inte att det skulle leda framåt. Att jag själv vänder mig mot sabotage som taktik i klimatkampen beror varken på överdriven respekt för privat egendom eller principiell pacifism. Mitt problem med dessa metoder är att de inte löser problemet. Frågan om valet mellan väluppfostrade protester och sabotage är felställt.

Valet står inte mellan pacifisters värdjanden till en döv överhet och att små grupper av aktivister ”går före” och på egen hand börjar förstöra fossilsamhällets skadliga infrastruktur. Just för att uppgiften är så omfattande, en omställning av hela samhället, finns det inga vägar som går runt att vinna majoriteten, inte XR:s 3,5 procent¹, inte att hoppas på att radikala minoriteter ska sparka igång massrörelsen eller ersätta den. Vilka metoder den organiserade rörelsen använder sig av eller accepterar behöver, precis som Malm säger, avgöras i varje läge. I vissa

lägen kan det vara rätt eller till och med nödvändigt att gå utöver det som är lagligt eller som idag uppfattas som rimligt. Allt är en fråga om vilka medel som leder till målet och vilka som är ineffektiva eller gör skada.

Kritik och debatt

Här kommer Malm även in på vad som brukar kallas *diversity of tactics*, idén att många olika typer av aktiviteter och metoder kan användas av olika delar av en rörelse och ingen ska kritiseras för sitt val av taktik.

Att olika situationer kräver olika taktik är rätt okontroversiellt. I den sydafrikanska apartheidstaten krävdes andra metoder än i en borgerlig demokrati som dagens Sverige. Mer problematiskt blir det när begreppet används som argument för att det inte ska vara legitimt att kritisera någon annans val av taktik, även när denna skadar rörelsen och de föregivet gemensamma målen.

Det finns en rad medel som är skadliga i sig och som just därför inte leder till målet utan tvärtom skapar hinder på vägen och leder bort. När Malcolm X yttrade sina berömda ord om att använda ”alla nödvändiga medel” var det just ”alla nödvändiga” han sa, inte ”alla tänkbara”. Terrordåd kan passa in i en islamistisk eller fascistisk strategi för att skapa spänning och skada människors sammanhållning och solidaritet men aldrig i en socialistisk strategi som bygger på medvetna aktioner och massorganisering. Börjar vi lyfta fram minorietsaktioner ligger det i farans riktning att grupper av frustrerade aktivister tröttnar på att bara prata och istället försöker ta saken i egna händer utan att förstå konsekvenserna för den breda rörelsen eller för att de hoppas att genom ”exemplariska aktioner” inspirera eller leda rörelsen. Eller till och med likt 70-talets självutnämnda förtrupper tänker sig att ”väcka den tröga massan” genom att ”tvinga staten att visa sitt rätta ansikte”, en linje som inte bara ledde dessa grupper ut den politiska öknen, utan drabbade den breda arbetarrörelsen hårt. De anarkistiska idéerna om ”handlingens propaganda” där en självutnämnd förtrupp tar till ”radikala” medel är direkt skadliga och står i motsättning till att bygga en massrörelse. Inget sådant finns i Malms bok, det är den breda klimatrörelsen som är aktören och visst behöver denna rörelse skaffa sig tyngre maktmedel än bara de artiga protestmötena. Att Malm ägnar en hel bok åt att polemisera mot dem inom klimatrörelsen som förespråkar strategisk pacifism är i sig ett exempel på vikten av debatt och kritik, inte minst när det gäller val av taktik och metoder inom rörelsen.

Malm går inte närmare in på hur processen ska gå från rörelse till omställning annat än att tänka sig en förhandlingsituation där en bred klimatrörelse – med miljoner i ryggen och hot från den radikala flanken i rockärmen – driver mer eller mindre motvilliga politiker framför sig.

Det finns ett annat problem med de historiska parallellerna. Kampen för kvinnlig rösträtt, medborgarrättsrörelsen i USA, och kampen för nationellt oberoende gällde klart avgränsade krav som var lätta att se och identifiera sig med för alla som var berörda – slut på diskrimineringen eller självstyret där status quo bara kunde upprätthållas genom överhetens våld och det var bland annat detta våld kampen riktade sig mot. Inte minst var fienden tydlig vilket inte är fallet i klimatfrågan där lösningen dessutom ifrågasätter samhällets funktion ännu mycket djupare. Minst lika viktigt är att de alla gällde situationer där motståndaren inte hade någon demokratisk legitimitet och där kampen främst gällde demokratiska rättigheter. I klimatfrågan står åtminstone vi i de rika länderna mot regeringar med mer eller mindre stor demokratisk legitimitet, även om de företag och mekanismer som driver uppvärmningen till största delen står utanför det demokratiska fältet. Det har inte hållits några folkomröstningar om vare sig massbilism eller fossilutsläpp...

Vi behöver utgå från denna situation med motståndare som är både demokratiskt legitima och samtidigt illegitima. Varken XR:s idé om medborgarförsamlingar eller en rörelse som utför våldsamma aktioner löser detta. Det leder oss in på kopplingen mellan rörelserna och den institutionella politiken, något som Malm inte tar upp. En rimlig väg är att ge rörelserna politiska uttryck i former som kan styra den statliga politiken.

Malm går inte närmare in på hur processen ska gå från rörelse till omställning annat än att tänka sig en förhandlingssituation där en bred klimatrörelse – med miljoner i ryggen och hot från den radikala flanken i rockärmen – driver mer eller mindre motviljiga politiker framför sig. Det går knappast att begära en karta härifrån till en fossilfri värld av en liten pamflett, men frågorna om statsmakten och politiken behöver ställas, inte minst för att vänstern och arbetarrörelsen ofta snubblat över dem. "Politik" är i vårt samhälle närmast synonymt med att lämna över frågorna till de byråkratiskt styrda partier som bedriver sin verksamhet i valda församlingar. Förhållandet mellan den stabila – och i sin kärna borgerliga – staten och folkliga, men flyktiga, rörelser är komplicerat. I boken *A New Politics From the Left* från 2018 gjorde Hillary Wainwright ett försök att lösa detta dilemma och skiljer där på "makt över" – den statsmakt som arbetarrörelsen oftast satt som mål att erövra – och den "makt att förändra" som finns i starka folkrörelser, de som alltid är den verkliga drivkraften bakom stora

samhällsomvandlingar. Problemet med folkrörelsemakt är dess tillfälliga natur, strejker och demonstrationer är utbrott som klingar av och är svåra att permanenta. Statens och politikens maskinerier tenderar å andra sidan att anpassa aktivisterna och deras organisationer till det samhälle institutionerna byggts upp för att bevara, exemplen är otaliga på partier och aktivister som burits fram av folkliga rörelser men snabbt integrerats i det bestående och blivit en del av problemet.

Den väg Wainwright skissar är samverkan mellan politiska rörelser i valda församlingar och folkrörelser som behöver uppbackning av institutioner för att utveckla sin makt, något som måste basera sig på starka rörelser med självförtroende, intern demokrati och egen förmåga att producera och utbyta kunskap. Och, vill jag tillägga, en förståelse för byråkratiseringens problem och mekanismer, inklusive de erfarenheter som gjorts för att hålla dem stängna.

Aktören

Den klimatrörelse vi idag ser är främst vad som slarvigt och utan någon värdering skulle kunna kallas en "icke förankrad rörelse", människor som sluter sig samman kring en sakfråga utifrån sin egen övertygelse utan att ha särskilt mycket gemensamt innan. Det finns styrkor i sådana rörelser, just i förmågan att dra med människor från olika grupper i samhället, men även svagheter, framför allt att de inte har några egna maktmedel utöver sin eventuella storlek och förmåga att utöva politiskt tryck.

Motsatsen, en "förankrad rörelse", uppstår ur gemensamma intressen som finns redan innan, där typexemplet är fackföreningar. De "förankrade" delar som finns med i klimatrörelsen har främst varit sådana som har ett gemensamt förhållande till platser: urfolk, jordbrukare, boende som hamnar på kollisionkurs med stater och storbolag och så vidare. Utifrån dessa delade intressen har de slagits för att försvara sina liv och marker, ofta med utomparlamentariska medel, den rörelse som Naomi Klein i *Detta förändrar allt*, kallar "Blockadia". Det som saknas i Malms bok är en stark aktör som skulle kunna utveckla klimatrörelsen till en "förankrad rörelse" med möjlig makt, en aktör som baserar sig på sin blotta existens. Det som han söker i den radikala flankens fysiska attacker på fossilanläggningarna. Jag syftar givetvis på arbetarklassen i vid mening, den klass som håller igång produktionen och producerar de värden som är ekonomins drivkraft. Det är inte författarens fel att denna kraft saknas i boken, det är inte bara

där arbetarklassen saknas som klass, med några lysande undantag saknas den i klimatrörelsen och sedan flera årtionden i stort utsträckning även på samhällsnivå. Ändå är det åt det hållet vi behöver rikta blicken för att hitta en motmakt.

Hur illa kapitalägarna än tycker om folk som krossar bankfönster, saboterar pipelines eller skadar deras lyxbilar finns det inget som kan skada dem så mycket som den organiserade arbetarklassen. Den ungdomliga Fridays For Future har med sina klimastrejker lyft frågan till en högre nivå och bara det att någon satt samman orden "strejk" och "klimat" är ett steg åt rätt håll. Men en verklig strejk, alltså att anställda kollektivt lämnar sina arbetsplatser, är det inte. En strejk innebär ett slag direkt mot kapitalet, när arbetarna kollektivt drar undan sitt värdeskapande arbete ur deras grepp. Det är just den sorts maktutövning som skulle behövas. Verkliga klimastrejker och politiska markeringar där fackföreningar sluter upp i klimatdemonstrationer skulle vara ett oerhört steg framåt om det skulle börja ske i större skala. Men det är fortfarande symbolhandlingar. Arbetarklassens makt ligger i produktionen, både i kunskapen att styra den, något vi i praktiken gör dagligen om än under kapitalets kommando, och i förmågan att stoppa den. "Alle Räder stehen still, wenn dein starker Arm es will", som den gamla tyska kampsången tidstypiskt uttryckte det.

Ingen kan effektivare stoppa fossilförbränningen än de som arbetar med den. Problemet är naturligtvis konsekvenserna, ingen lär strejka för att göra sig själv arbetslös. Strejk är inget någon griper till lättvindigt, oavsett om det gäller traditionella fackliga frågor eller politiska krav. Det är svårt att tänka sig strejker under devisen "vi ska strejka tills vi segrar" kring klimatet. Det är mer rimligt att se sådana som påtryckningar, likt de varningsstrejker som tyska fack ibland använder för att "värma upp" inför avtalsförhandlingar – men också som ett permanent hot, politiskt och ekonomiskt, om vad som väntar om inte kraven på omställning uppfylls.

I arbetarrörelsens historiska arsenal finns även mer långtgående kampmetoder som kapitalisterna är ännu räddare för, när arbetarna inte lämnar fabriken utan stannar kvar och tar dem i fysisk besittning. Som när de berömda sit-down-strejkerne i USA:s bilindustri på 30-talet tvingade bolagen att erkänna bilarbetarnas fackliga organisation eller vågorna av fabrikssockupationer i Frankrike och Italien 1968-70 och i Argentina i början av 00-talet.

Idag står konsumtionen i förgrunden för klimatdebatten men det är bara mellan pärmarna i de bokstavstroende liberala läroböckerna som konsumenterna styr. Problemet grund ligger i produktionen, den som drivs av den aldrig mättade profitjakten och en inriktning på omställning skulle rikta strålkastarna mot dessa rötter.

FOTO: Anders Hellberg, Wikipedia CCBY-SA4.0

FOTO: Victor Barro, cc-by-nc-nd

En arbetarrörelse på krigsstigen för klimatet, är det realistisk idé eller bara en marxistisk skrivbordsdröm? Än så länge har vi inte sett mycket sådant. I en handfull länder, Storbritannien, Sydafrika, Danmark, har fackliga organisationer tagit fram ambitiösa planer för klimatomställning och jobb. Det mesta har dock stannat på pappret och inte blivit en del av någon facklig kamp. Den fackliga rörelsen behöver utmanas på alla nivåer, inifrån av oss som är engagerade i frågan och utifrån, av klimatrörelsen.

Jag har länge argumenterat för att göra omställning av produktionen till en länk mellan arbetsplatserna och klimatrörelsen. Om vi kan göra omställning till ett sätt att rädda hotade jobb skulle det i den permanenta massarbetslöshetens tid skapa ett starkt och omedelbart skäl för fackföreningar att engagera sig. Klimatfrågan skulle kunna förvandlas från något gigantiskt där både problemen och "lösningarna" är saker som pågår över våra huvuden, till något som både berör och kan påverkas av vad vi gör i vår vardag. Inte minst vad vi gör kollektivt på våra arbetsplat-

ser. Idag står konsumtionen i förgrunden för klimatdebatten men det är bara mellan pärmar i de bokstavstroende liberala läroböckerna som konsumenterna styr. Problemet grund ligger i produktionen, den som drivs av den aldrig mättade profitjakten och en inriktning på omställning skulle rikta strålkastarna mot dessa rötter.

Här finns en tråd i Malm's bok att knyta an till: att rikta ljuset och aktionerna mot de allra rikaste. Dels för att deras konsumtion står för en så absurd del av utsläppen, deras lyxjakter, helikoptrar, privatplan och Malm citerar en rapport från Oxfam som menar att den rikaste procenten ansvarar för 175 gånger större utsläpp än de fattigaste tio procenten av mänskligheten. Men eftersom det är dessa personer som äger en stor del av de tillgångar som är den fysiska orsaken till utsläppen kan vi knyta ägarna och ägandet till systemet. Deras konsumtion är med Malm's träffande ord "brottslighet marknadsförd som livsstilsideal". Genom att rikta sig mot de rikas lyxkonsumtion kan klimatrörelsen även göra den till en rättvisefråga, de rikas extrema utsläpp kommer sig givetvis av den lika extrema snedfördelningen av rikedom och tillgångar, internationellt och i varje land. Och denna snedfördelning har sina rötter i vem som kontrollerar produktionen och kapitalet. En rättvis omfördelning som drastiskt kapar konsumtionstopparna uppifrån är nödvändig om en omställning ska få stöd. Och motsatt, en nyliberal klimatpolitik som skuldbelägger de stora grupperna medan de rika kan köpa sig fria är ett garanterat sätt att skapa högerpopulistiska motreaktioner.

Tiden

Det som talar mot min traditionella massrörelselinje är den besvärliga fråga om tiden, som Malm understryker. Tidsfaktorn är avgörande i klimatfrågan och skiljer den från många andra. Att kvinnor (och män, för den delen) varit utan rösträtt sedan historiens gryning, att de svarta i USA varit undertryckta sedan de fraktats dit i slavskeppen och att de svarta i Sydafrika varit förslavade sedan de koloniserades kunde med rätta användas som argument för att det var hög tid för förändring av suffragetter, medborgarrättskampar och befrielseörelser. Men oavsett hur otåliga de var fanns det ingen bortre gräns för dem. De kunde tänka att historien var på deras sida, om de förlorar idag kommer de att vinna i morgon och att varje strid, även de som slutar i nederlag, bara är skärmytslingar inför den kommande segern. Med klimatet är det annorlunda. Metoder som idag skulle stöta bort människor skulle kunna uppfattas som legitima i en värld som kokas av

Det som talar mot min traditionella massrörelselinje är den besvärliga fråga om tiden som Malm understryker. Tidsfaktorn är avgörande i klimatfrågan och skiljer den från många andra.

”

Symbolhandlingar kan, rätt använda och valda, vara en del i ett politiskt tryck som bygger den rörelsen även om de är konfrontativa och olagliga. Att till exempel blockera de privata lyxjakter som då och då anlöper Mastuggskajen i Göteborg vore en sådan idé. Det skulle knyta samman fossilutsläppen från miljardärernas lyxkonsumtion med den makt över produktionen som deras förmögenheter springer ur.

BILD. Ende Gelände

sex graders uppvärmning, vilket då är något sent påtänkt.

Tidshorizonten är snävare och en förlust – brist på radikal förändring – riskerar att rycka undan grunden för allt hopp om framtiden. Det är därför inte konstigt att det finns ett stort mått av desperation hos alla som tar frågan på allvar, inte minst dem som engagerar sig i rörelsen. Desperationen är begriplig, bara den som är totalt avskärmad kan undgå att känna förtvivlan när kapitalismen så motståndslöst får driva mänskligheten mot avgrunden. Och det är bråttom, det är helt sant. Det verkar inte finnas tid att bygga folk rörelser med decennie- eller sekellånga perspektiv som arbetarrörelsen en gång gjorde. Rörelser som steg för steg, närmast med en naturlags kraft, skulle bygga sig stora och skaffa styrkepositioner inom alla livets områden för att kunna omvälva samhället. Istället går utvecklingen i fasansfull fart åt fel håll, varje dag släpps mer växthusgaser ut och vi drivs allt närmare avgrunden. Tiden är för knapp för att inte ta till alla metoder som finns till hands.

Men risken med denna förståeliga brådska är att vi ser situationen som alltför speciell och inte tror att det går att tillämpa några av de erfarenheter arbetarrörelsen och andra folkliga rörelser gjort under de senaste 200 åren. Varje händelse och samhällsläge är unikt och måste analyseras konkret, vi kan aldrig bara repetera vad någon annan gjort men vissa erfarenheter har visat sig hålla så bra över tid att det ska mycket till för att de inte ska vara giltiga också idag.

Om vi ska ha någon utsikt att vinna och inte bara kämpa hjältemodigt behöver klimatrörelsen vara en folk rörelse av sällan skådat slag. En rörelse som har allierade i och är en del av andra rörelser och som genom starka stödjepunkter i staten driver fram strukturförändringar i ekonomin, ändrar drivkrafter, exproprierar fossilsektorn och reorganiserar ekonomin på hållbar grund.

Jag förespråkar inte någon ”först/sedan strategi”, där vi först vinner en majoritet för en socialistisk samhällsomvandling och därefter tar itu med klimatet. Klimatet behöver tvärtom både vara den enskilt viktiga politiska frågan och samtidigt ta plats i andra strider och rörelser.

Symbolhandlingar kan, rätt använda och valda, vara en del i ett politiskt tryck som bygger den rörelsen även om de är konfrontativa och olagliga. Att till exempel blockera de privata lyxjakter som då och då anlöper Mastuggskajen i Göteborg vore en sådan idé. Det skulle knyta samman fossilutsläppen från miljardärernas lyxkonsumtion

med den makt över produktionen som deras förmögenheter springer ur. Påverkan på utsläppen skulle vara obefintlig på kort sikt. Men det skulle göra det lite jobbigare med den typen av skrytkonsumtion och i vår tid är det detta skikt som sätter normen som skikten närmast under dem drömmer om och strävar efter. Men framför allt skulle det kunna förknippa de rika med utsläppen. Det skulle även kunna få ett brett stöd vilket till exempel en blockad av oljetankers inte skulle få idag. För att inte tala om reaktionerna på en sprängd pipeline i Skarvikshamnens oljeterminal...

Sådana aktioner mot de rika skulle rimma väl med en klassinriktad klimatrörelse. Med fackföreningar och arbetsplatsgrupper som den radikala flanken skulle den kunna få betydligt mer att hota med än krossade rutor eller saboterade pipelines. En sådan rörelse skulle kunna ifrågasätta och ge sig på kapitalets makt vid dess producerande och destruktiva rötter. <<

¹ Enligt XR:s teori räcker det att 3,5% av befolkningen i ett land är aktiv för att åstadkomma systemförändring. Denna märkligt exakta siffra baserar sig på Harvardprofessorn Erica Chenoweths bok *Why Civil Resistance Works: The Strategic Logic of Nonviolent Conflicts* där hon undersöker 323 fall systemskifte. Den brittiska hållbarhetsforskaren och journalisten Nafeez Ahmed har gjort en skarp genomgång av organisationens teoretiska grund och dess tveksamma historiska paralleller och han visar att såväl de 3,5 procenten som pacifismen kommer av ett urval av förändringar som är så noga handplockade att det passerar forskningsfuskets gräns. <https://www.resilience.org/stories/2019-10-31/the-flawed-social-science-behind-extinction-rebellions-change-strategy/>

De som tog fajten

Kommunalarbetareförbundets strejk 2003, som varade i fem veckor, är den hittills mest omfattande strejken i Sverige under 2000-talet. Den följdes av stark intern kritik mot den uppgörelse Kommunals förbundsledning undertecknat, liksom mot att konflikten avblåstes innan de sympatiåtgärder Seko och Transport varslat om hade hunnit träda i kraft. Men hur upplevdes strejken bland de medlemmar som var direkt engagerade i konflikten? Kristin Linderoth pekar på andra effekter än de omedelbart mätbara resultaten av en arbetsmarknadskonflikt - hur de som kämpar utvecklas som individer och kollektiv.

FOTO: Birgitta Lagerlöf

KRISTIN LINDEROTH
Kampen om välfärdsarbetets värde : fackligt aktiva kommunalare minns strejken 2003
Leopard förlag, 2020

Pvåren 2003 syntes de röda jackorna med texten "Vi tar fajten!" runtom i Sverige, när undersköterskor, lokalvårdare, vaktmästare, vårdbiträden och många andra offentliganställda kommunalare fyllde det offentliga rummet med sin kamp för högre löner. Efter mycket diskussion internt hade Kommunal valt att använda möjligheten att i förtid säga upp det sista året på det avtal man hade med

arbetsgivarna i Svenska Kommunförbundet och Landstingsförbundet (idag SKR). Frustration och ilska över att alltid förväntas stå tillbaka hade vuxit hos kommunalarna i spåren av 1990-talets nedskärningar och den målsättning förbundet satt upp om att lönegapet mellan Kommunals yrkesgrupper och industriarbetarna skulle uttraderas såg inte ut att kunna realiseras om inte Kommunal tog ett rejält kliv framåt. I förhandlingarna om ett nytt avtal krävde förbundet ett löneutrymme på 5,5 procent och höjda lägstalöner till 14 000 kronor i månaden. Arbetsgivarna avfärdade det som både orealistiskt och ansvarslost - med argumentet att kommunernas och landstingens ekonomi redan var ansträngd - och flera LO-förbund kritiserade Kommunal offentligt.

Kraven sågs som ett hot mot den modell där industrin sätter märket. Men trycket var hårt från kommunalarna på att förbundet inte skulle ge sig och 23 april bröt strejken ut.

I min doktorsavhandling, *Kampen om välfärdsarbetets värde : Fackligt aktiva kommunalare minns strejken 2003* (Leopard förlag, 2020), har jag undersökt vad några av de fackligt aktiva kommunalare som själva var med tycker att konflikten handlade om, hur de ser tillbaka på strejkens vardag och vilka slutsatser och lärdomar de har dragit av sina strejkerfarenheter. Syftet är att utforska aspekter av arbetarrörelsens påverkan som inte handlar om utövandet av institutionell makt eller genomförandet av mätbara mål

utan om klassformering - om vad som händer när ett arbetarkollektiv kämpar tillsammans.

Intervjupersonernas berättelser visar att kravet på höjda löner i allra högsta grad hade en materiell karaktär - mer pengar i plånboken betyder att man inte måste vända på varje krona och att man kan leva ett bättre liv - men att det också fanns en central dimension i lönekampen som handlade om erkännande. De vittnar om hur deras yrkesgrupper var osynliga på arbetsplatserna och i samhällsdebatten. Längtan efter att bli erkänd och synlig som utförare av ett samhällsnödvändigt arbete hade en avgörande betydelse för viljan att gå ut i strejk och för de förväntningar som ställdes till strejken. Det hade

ARTIKELFÖRFATTARE

Kristin Linderoth

är genusvetare och frilansar som föreläsare och skribent.

Den starka sammanhållningen och ökade aktivitetsgraden under strejken kom inte från ingenstans – många jobbade intensivt med att hålla igång den grundläggande infrastrukturen som gjorde att solidariteten kunde frodas.

också strävan efter en uppvärdering av välfärden som samhällsmodell.

Medan det ekonomiska resultatet av konflikten inte blev vad kommunalarna hade hoppats på skapade själva strejkkampen en känsla av symbolisk återbetalning för den osynlighet och undervärdering de hade upplevt under en lång tid. Intervjupersonerna beskriver att de plötsligt blev sedda och erkända, inte bara som arbetare som upprätthåller viktiga välfärdstjänster, utan också som människor. Den ökade synligheten och positiva uppmärksamheten bidrog till en stärkt yrkesstolt-het:

Vi upplevde att till stor del så var vi osynliga. Folk såg inte att vi fanns. [...] Och det var väl också en viktig uppgift för strejken, att visa att vi fanns. Och det tror jag nog att folk blev varse. [...] Lite kan man väl säga att det var en fråga om att få erkännande, och nån typ av yrkesstolthet också, som fanns med i det hela. Visa att utan kommunalare så stannar Sverige. (Anders, skötare och facklig företrädare på sektionsnivå)

Men det var inte bara erkännandet från andra som fick betydelse för den kollektiva självbilden – själva strejkarbetet och interaktionen kommunalarna emellan spelade en viktig roll. En ny form av solidaritet och sammanhållning växte fram och synen på den egna fackliga organisationen förändrades. Kommunalarna blev medvetna om sig själva som ett kämpande kollektiv. Aina, barnskötare och facklig företrädare på sektionsnivå, beskriver detta som det bästa med strejken och menar att det var olikt något hon tidigare upplevt:

Vi var så starka, det kändes att vi höll ihop på något sätt, på något konstigt sätt. Det har vi aldrig gjort innan. Då liksom var det skönt att vara kommunalare, alltså jag tillhörde Kommunal, för att vi är så himla starka när vi är tillsammans, för stunden var det fint. [...] Man har aldrig känt att barnskötarna var så starka tillsammans.

Eftersom offentliganställdas strejker inte drabbar arbetsgivaren ekonomiskt blir de framförallt politiska maktkamper, där de som strejkar är beroende av att vinna sympati hos allmänheten. Det innebär att man måste vända sig utåt på olika sätt, för att skapa opinion.

För kommunalarna karaktäriserades strejken därför av ett myller av lokala aktioner, som att bilda en mänsklig kedja genom staden, cykla stafett med en budkavle, manifesteras med sambaorkester eller uppmana bilister att tuta för högre löner. Den blev en arena för

kollektivt lärande; en slags snabbkurs i att vara ”facklig” och samtidigt en öppning mot praktiker som inte tillhör den fackliga vardagen. Lena, vårdbiträde och sektionsordförande, tycker att strejken i hennes sektion blev som en skola i facklig organisering, men också ett tillfälle att lära sig mer om hur det omgivande samhället fungerar:

[...] det blir en gigantisk lektion i samhällskunskap. Alltså det sporrar en till att- ja, dels så får man ju lära sig rent praktiskt vad en strejk innebär men sen blir man ju också intresserad av att läsa ”vad säger politikerna, vad tycker de?”, alltså det blir väldigt- jag tror att det blir en ganska hög kompetenshöjning på allmänbildningen, eller vad man ska säga, under en strejk.

De praktiska erfarenheterna från strejken skapade nya visioner om vad facket borde vara – en levande folkrörelse med stark sammanhållning som kämpar för ett tydligt och radikalt mål. Mer än ett decennium senare talar flera intervjupersoner fortfarande om strejken som ett ideal för facklig verksamhet och kontrasterar den stora uppslutning och kampanda som präglade konflikten mot vardagens mer tungrodda fackliga arbete.

Den starka sammanhållningen och ökade aktivitetsgraden under strejken kom inte från ingenstans – många jobbade intensivt med att hålla igång den grundläggande infrastrukturen som gjorde att solidariteten kunde frodas. Aina berättar om hur strejkarbetet fyllde hela tillvaron och skapade känslan av att befinna sig i en annan värld:

Alltså man hamnade i en annan värld som man aldrig upplevt tidigare, det var så starkt, alla höll ihop och det bara flöt. [...] Man var som i en stor bubbla, man såg bara det som var aktuellt för oss, jag vet inte - man glömde bort allt det övriga på nåt sätt. Alltså, när jag kom hem planerade jag hur jag skulle göra nästa dag, så det var det livet man levde. Det gör man inte annars, man har hundra saker i skallen som man ska göra, men på nåt sätt tog den [strejken, min anm.] så mycket plats.

Strejken innebar ett tydligt brott mot vardagliga rutiner; en övergång till helt andra former av social aktivitet än lönearbete och det vanliga fackliga arbetet.

När Kommunals förbundsstyrelse i slutet av maj – efter fem veckors konflikt och bara dagar innan sympatiåtgärder från Seko och Transport skulle ha trätt i kraft – valde att acceptera medlarnas bud och teckna ett nytt avtal blev besvikelsen stor bland medlem-

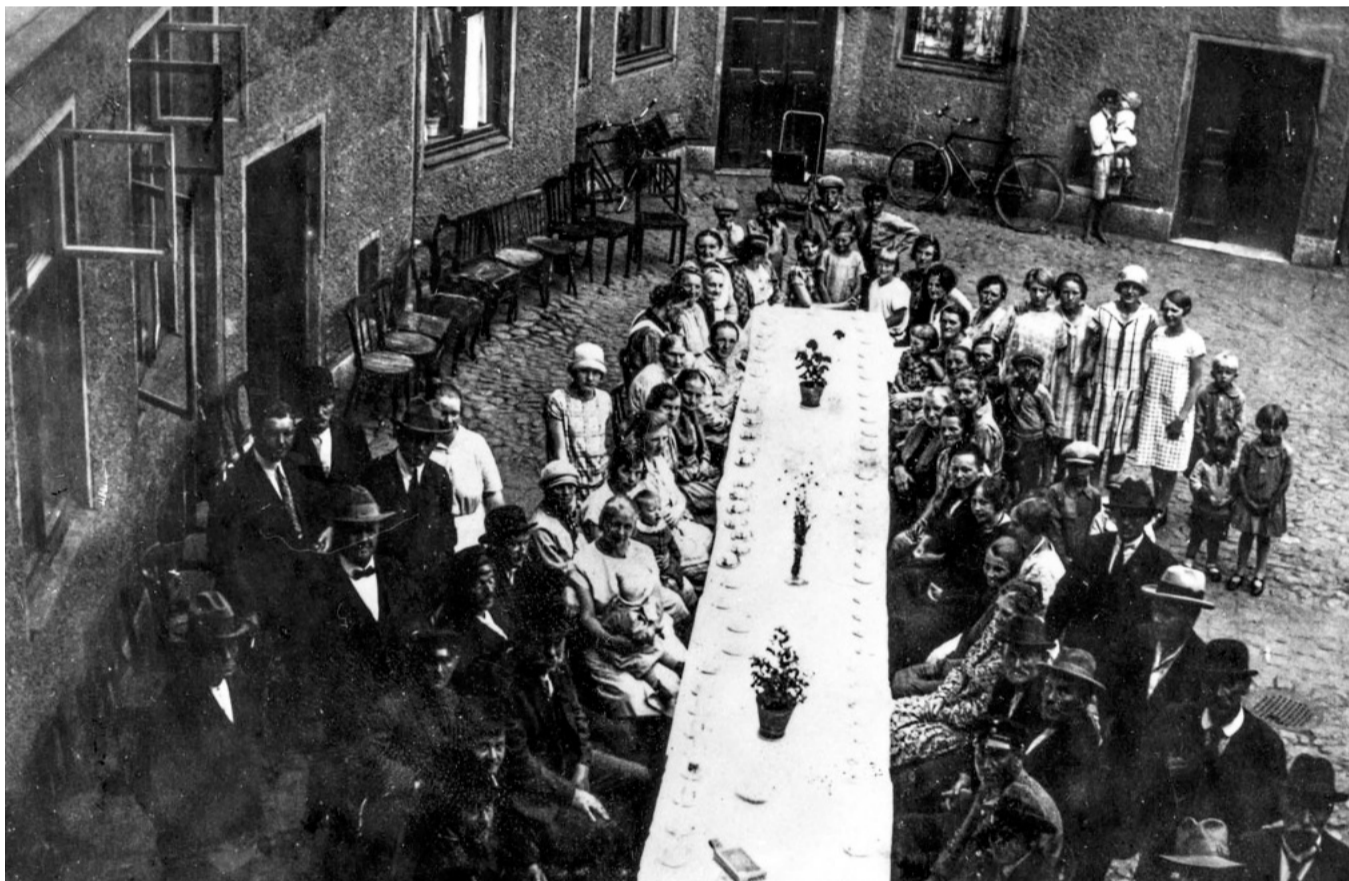
mar och lokala företrädare. Reaktionen handlade delvis om att det ekonomiska utfallet inte blev vad man hade hoppats på och kommit att uppfatta som möjligt att få igenom. Istället för 5,5 procent att fördela i de lokala förhandlingarna prioriterades stora yrkesgrupper i vård och omsorg, där bland andra undersköterskor fick 5 procent första året och barnskötare 5 procent andra året, medan övriga fick lägst 2,6 procent första året och 2 procent andra året. Lägstälönerna höjdes till 14 000 kronor i månader, men omfattade bara de som hade yrkesförberedande gymnasieutbildning och minst ett års sammanhängande erfarenhet i sitt yrke. Besvikelsen berodde dock inte bara på det nya avtalet. Den mer kollektivistiskt präglade tillvaron med ökat fackligt gräsrotsengagemang lämnade efter sig en tomhet och en känsla av saknad. Flera intervjupersoner beskriver hur luften gick ur dem och att det var svårt att förstå att livet nu skulle återgå till det normala.

Både i forskningen om arbetarrörelsen och i arbetarrörelsen själv tenderar mycket att kretsa kring rörelsens ”kroppsliga” former, så som organisationsstrukturer, parlamentarisk representation och medlemsantal. Men styrka och framgång hänger samman med rörelsens förmåga att frammana något som är större än detta – solidaritet. Känslan av solidaritet är det som kan lyfta en situation – ett möte, en flygbladsutdelning eller att bre smörgåsar till strejkvakter en tidig morgon – till en annan nivå; omvandla den till en nästan helig upplevelse. Dessa aspekter av organisering hamnar ofta i skymundan bakom sådan framgång som går enkelt att mäta, som en procentsats i avtalet eller ett antal mandat i valet. Men eftersom kollektiv styrka och solidaritet är själva grundförutsättningen för att kunna lyckas med det mätbara borde vi kanske intressera oss mer för det.

Kommunalarnas berättelser om våren 2003 visar att även om man inte lyckas driva igenom alla sina krav så finns det andra vinster som är värda att lyfta fram. En viktig lärdom är att när vi tar strid för någonting med andra så utvecklas vi som individer och kollektiv. Det betyder att man inte behöver vara fullärd, använda de rätta orden eller vara en särskild sorts människa för att kunna vara med. Det betyder också att vi inte måste vara likadana för att kunna göra saker tillsammans. I det kollektiva handlandet knyts nya band och solidaritet och gemenskap framträder därmed som en realitet, inte bara som en utopi. <<

Hyresgästföreningar som folkrörelser

Den senaste tiden har vi sett hur Hyresgästföreningen har fungerat som en arena för politiska strider och maktkamp. I Hannes Rolfs avhandling *En fackförening för hemmen* ges ett historiskt perspektiv på den kollektiva organiseringen bland hyresgäster i Stockholm och Göteborg. Mathias Krusell har läst en avhandling som han menar ger en djupare förståelse för hyresgäströrelsens utveckling.

HANNES ROLF

En fackförening för hemmen: Kollektiv mobilisering, hyresgästorganisation och maktkamp på hyresmarknaden i Stockholm och Göteborg 1875-1942
Stockholm, Ersta Sköndal Bräcke högskola, 2020

Ungefär ett år har Hyresgästföreningens Region västra Sverige saknat en ordinarie regionordförande efter att den tidigare ordföranden Kristoffer Lundberg blev utesluten ur Hyresgästföreningen. Lundberg själv menar att uteslutningen är en byråkratisk kupp rotad i att ett socialdemokratiskt etablissemang inte uppskattade den frigjorda och kämpande typ av hyresgästorganisation som framträtt de senaste tio åren i Göteborg. En ännu ej publicerad utredning från förbundsledningen anger dock

allvarliga ekonomiska oegentligheter i form av beställda annonser som närmast fungerat som reklam för Lundbergs egen person och som, kanske framför allt, lett till ett grovt överskridande av en lokalförenings budget.

Pandemins utbrott innebar att en ny regionordförande inte kunde väljas under våren 2020, utan först i april 2021 blir det klart vem som blir ny regionordförande och vilken riktning 2020-talets hyresgästförening i Göteborgsområdet tar.

Det är svårt att inte ha den samtida hyresgästföreningspolitiken och spänningen mellan lokal mobilisering och rikspolitiskt inflytande som fond vid läsningen av den historiska undersökning Hannes Rolf utfört i sin avhandling *En fackförening för hemmen – Kollektiv mobilisering, hyresgästorganisation och maktkamp på hyresmarknaden*

i Stockholm och Göteborg 1875-1942. Rolf har nämligen studerat och jämfört hur hyresgästföreningen som folkrörelse växt fram och formats på olika sätt i de respektive städerna, i syfte att förstå förutsättningarna för kollektiv mobilisering och organisering. Syftet är dessutom att utreda hur skillnaderna mellan hyresgäster och fastighetsägare. Hyresgäströrelsens tidiga aktiviteter beskrivs och analyseras utifrån deras repertoarer av så kallat kollektivt handlande, det vill säga aktiviteterna som ingick i verksamheten så som hyresstrejker, blockader, manifestationer och sociala sammankomster.

Att just mobilisering och organisering står i centrum för undersökningen innebär att Rolf fokuserat mer på vad de respektive hyresgästföreningsrörelserna i Stockholm och Göteborg inneburit för organiserade hyresgäster

som social grupp snarare än för hyresgästföreningen som institution i den svenska bostadspolitik. Det är i det avseendet som avhandlingen så angeläget knyter an till den rådande internpolitiska situationen i Hyresgästföreningen (både i Göteborg som och i landet som stort) i och med att den både bidrar med en historisk kontext samt klarlägger strategiska skillnader i olika repertoarer för kollektivt handlande.

I jämförelsen mellan hyresgästföreningarna i Stockholm respektive Göteborg går Rolf detaljerat igenom organiseringsförsöken med redogörelser för hur lokala organisationer startas, har initiala möten och allt som oftast läggs ner. Från 1875 till 1925 så existerar, enligt Rolf, en kontinuitet av hyresgästorganisation av denna typ. Även om startade hyresgästföreningar ofta snabbt läggs ner så ersätts de av nya och i rörelsernas repertoarer in-

ARTIKELFÖRFATTARE

Mathias Krusell

är doktorand i ekonomisk historia vid Göteborgs universitet.

gick både mer konfrontativ verksamhet (mot hyresvärdar och fastighetsägare av olika slag) samt starka ambitioner för bostadskooperativa projekt (i syfte att bygga fler och bättre bostäder). I takt med att samarbetet med arbetarrörelsen växer sig starkt tillämpas nya former av aktiviteter i rörelsen repertoar, exempelvis blockader.

I den här utvecklingen kommer konfliktytorna mellan hyresgäster och fastighetsägare att integreras mer med ett klasskampsperspektiv, trots att hy-

Hyresgästernas blockader

Olika former av blockader var de mest konfrontativa metoderna i hyresgäströrelsens repertoar av kampformer och var vanliga under några decennier under första halvan av 1900-talet. Särskilt vid tvister där fastighetsägaren inte ville förhandla eller var obenägna till tillräckliga eftergifter.

De handlade framför allt om uthyrningsblockader – där inflyttning, antingen i en enskild lägenhet eller i samtliga lägenheter i berörda fastigheter, förhindrades – främst genom sociala sanktioner mot blockadbrytare. Ibland kombinerades blockaderna med bojkott av fastighetsägarnas övriga affärsverksamhet. Då många fastighetsägare även ägde exempelvis livsmedelsaffärer kunde en blockad slå väldigt hårt. Det förekom också vräkningblockader, där man fysiskt förhindrade vräkningar och riskerade direkt konfrontation med fastighetsägarnas anlitade personal och i förlängningen med ordningsmakten. Metoderna kräver mycket hög grad av lokal sammanhållning bland de kämpande för att vara effektiva

När förhandlingsordningen på bostadsmarknaden i början på 1940-talet genom lagstiftning institutionaliserades avtog användandet av kampformen och är numera en närmast bortglömd del av den svenska bostadsmarknadens historia.

Källa: Hannes Rolf, "Hyresmarknadens bortglömda konfliktrepertoarer", ur Johan A Lundin & Emma Hilborn (red) *Mot ljuset – En antologi om arbete, arbetare och arbetarrörelse*, Skrifter från Centrum för Arbetarhistoria 9, Malmö 2019.

reskonflikter inte alltid verkar i enlighet med klasslinjerna. Rolf noterar hur det, särskilt i Göteborg, förekom fall där fastighetsägare var eller hade varit arbetare och ibland fortfarande var socialdemokrater eller var engagerade i fackföreningar.

Från 1920-talet och framåt blir skillnaderna mellan städernas rörelser mer tydliga. Hyresgästföreningen i Göteborg har ett ökande antal lokala föreningar och ett mer federalistiskt förhållande till sin centralorganisation medan de lokala föreningarna i Stockholm gradvis försvagas för att sedan uppgå i den centrala Stockholms Hyresgästförening. Städernas repertoar av aktivitet var snarlika men Hyresgästföreningarna i Göteborg präglades av en mer offensiv hållning i sina aktioner riktade mot att sänka hyror.

Över 1930-talet så menar Rolf att Hyresgästföreningarna i Göteborg vidhåller en mer obeveklig hållning i de specifika konflikterna med fastighetsägare medan rörelsen i Stockholm präglades mer av de täta relationer med det bostadskooperativa arbetet i Hyresgästernas Sparkassa och Byggnadsförening (HSB, som startades av Stockholms Hyresgästförening) och Hyresgästföreningarnas Riksförbund. Folkrörelsen utvecklades mer åt en central partsorganisation som yrkade på mer likriktning och centralisering. Rolf hittar ett särskilt representativt exempel på skillnaderna mellan de bägge städernas syn på organisering i de respektive föreningarnas stadgar från 1929. Hyresgästernas Centralförsamling i Göteborg uttryckte en önskan efter att "organisera alla i Göteborg med omnejd boende hyresgäster" medan Stockholms Hyresgästförening ville "sammansluta Stockholms hyresgäster i en organisation".

De stora hyresstriderna i Göteborg, som den hårda konflikten i Olskroken 1936-1937, användes av Riksförbundet som varnande exempel, i syfte att få fastighetsägare att förhandla efter mer "rationella" principer. Fastän den "Stockholmska" linjen blev dominerande i Hyresgästföreningens fortsatta verksamhet så framhäver Rolf att hyresgäströrelsen blev stark genom de direkta konfrontationerna och hyresgästernas kollektiva mobilisering och organisering. Det var den här typen av verksamhet som skapade förutsättningar för bostadsprojekt, förhandlingar, allianser och inflytande över lagstiftning.

Avhandlingen ger alltså en ingående beskrivning av organiseringen och mobiliseringen i hyresgäströrelsen under främst 1900-talets första hälft. Jämförelsen mellan Stockholm och Göteborg speglar skillnaden mellan den centraliserade och den mer federalistiska formen av hyresgäströrelsen, det vill säga skillnaden mellan att bygga en stark institution och en stark rörelse. Rolfs val att analysera de olika städernas hyresgäströrelser bidrar med en beaktansvärd skildring av konflikter på hyresmarknaden. De stora skillnaderna mellan de båda lokala rörelsernas förhållningssätt känns bekanta och väletablerade.

Avhandlingens stora bidrag till den större förståelsen av hyresgäströrelsens utveckling ligger dock i fastställandet av hur många fler konflikterna var i Göteborg jämfört med Stockholm.

När antalet blockerade adresser i de bägge städerna räknas för den ungefärliga tidsperioden 1923 till 1942 så finner Rolf att Göteborg hade ungefär tolv gånger så många blockader som Stockholm. Ett intressant mått på hyresgäströrelsens mobiliseringsstyrka i Göteborg.

Ett par perspektiv skulle dock kunna belysas lite tydligare, exempelvis är skildringen av Hyresgästföreningens motpart, de organiserade fastighetsägarna, stundtals lite dunkel. I redogörelsen för rörelsen i Göteborg beskrivs Fastighetsägarföreningen ofta ganska utförligt men för Stockholmsdelen och i skildringen av Riksförbundets verksamhet så berörs Fastighetsägarföreningen bara fläckvis. Inkluderingen av även denna rörelses historia hade garanterat svällt både avhandlingens omfång och syfte bortom resonans men det finns helt klart en lucka i historien om striderna på den svenska hyresmarknaden här.

Sammantaget är dock avhandlingens fokus och resultat betydelsefullt och utgör en viktig bakgrund i den pågående kampen mot regeringens planerade införande av marknadshyror. Där blir frågan om Hyresgäströrelsens styrka som förutsättning för Hyresgästföreningens inflytande över lagstiftningen återigen central, och återigen verkar det som att kampviljan och strävan att mobilisera medlemmarna är starkast i Göteborg. <<

Avhandlingen ger alltså en ingående beskrivning av organiseringen och mobiliseringen i hyresgäströrelsen under främst 1900-talets första hälft. Jämförelsen mellan Stockholm och Göteborg speglar skillnaden mellan den centraliserade och den mer federalistiska formen av hyresgäströrelsen

Blandäktenskap – ett US-amerikanskt dilemma

Peter Widén har nyligen kommit ut med boken *Svart Historia* hos Bokförläggarna Röda Rummet. Författaren beskriver här rasismens och slaveriets framväxt och utveckling i USA där stort fokus läggs på det amerikanska inbördeskriget 1861-1865 och den därpå följande turbulenta perioden. Röda rummet har glädjen att här publicera ett avsnitt ur Widén bok.

För att förstå den vrede som vi nu ser manifesteras i Black Lives Matter-demonstrationerna i USA är det viktigt att förstå djupet av det rasistiska förtrycket som historiskt rätt. Jag tänkte i den här korta betraktelsen ta upp just en aspekt, nämligen rasåtskillnad när det gäller äktenskap.

När de första svarta anlände till de brittiska kolonier som senare kom att utgöra USA (vad man vet 1619) kom de att arbeta tillsammans med indianska slavar och med fattiga vita. De vita var inte i strikt mening slavar men de var tvångsarbetare som skrivit på kontrakt att i praktiken arbeta som slavar under ett antal år. Fyra eller sju år till exempel. De hade antingen skrivit på ett sådant kontrakt som ett alternativ till fängelsestraff i England. Eller de hade själva sökt kontraktet eftersom de ville emigrera och inte hade råd att betala resan. Mot kontraktet på att arbeta som ofri ett antal år fick de resan betald.

Alla svarta var inte heller slavar, det var alltså en blandning av folk och villkor. Vita och svarta kom alltså att dela arbetsvillkor, de kanske rymde tillsammans, de straffades tillsammans, ibland gjorde de motstånd. Och de kom även att ingå relationer.

ARTIKELFÖRFATTARE

Peter Widén

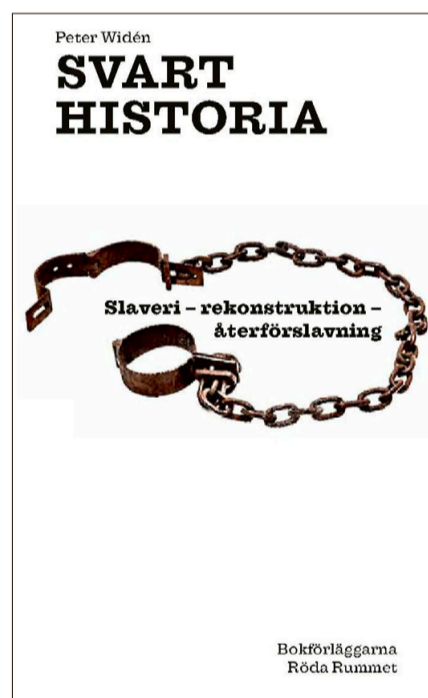
är före detta metallarbetare, medlem av Socialistiska Politik och skribent i bland annat *Internationalen* och *eFolket* (efolket.eu)

Till en början ignorerades rasblandningen, men tiden gick och slaveriet blev en allt fastare och omfattande form av exploatering. Den ägande och härskande klassen ville ha en klar definition på vilka som kunde vara slavar.

Hudfärgen blev kriteriet.

Nu vidtog en kamp från den besuttna klassens sida att hindra underklassens samboende över rasgränserna. Oftast handlade det om vita kvinnor som levde ihop med svarta män. Problemet för de härskande var att rasismen inte var en spontan företeelse hos fattiga kvinnor från London och annorstädes. Överheten fick ta till brutala straff och förslavande av vita kvinnors barn som de fått tillsammans med svarta män. Det tog lång tid att etablera rasåtskillnaden. Helt gick det aldrig. Dagens forskning har också visat hur vanlig blandningen mellan indianer och svarta var. Den härskande klassen var alltid rädd för samarbete mellan dessa två folkgrupper och gjorde allt för att hindra kontakt. Även genom lagstiftning. Det kan vara en intressant tanke att den rasism från den vita sidan som vi senare ser så cementerad i USA inte fanns där spontant utan tvingades fram. När den väl var etablerad blev den dock i mycket självgående. Maryland blev 1664 först bland kolonierna att lagstifta mot rasblandning genom att förbjuda relationer och äktenskap mellan vita kvinnor och svarta män. Maryland följdes av Virginia 1691, Massachusetts 1705, North Carolina 1715, South Carolina 1717, Delaware 1721, Pennsylvania 1725.

Och förbudet mot rasblandning bekräftades av alla kolonierna när de 1776 deklarerade sin separation från Storbritannien.

PETER WIDÉN

Svart historia. Slaveri - rekonstruktion - återförslavning

Bokförläggarna Röda Rummet, 2021

Slaveriet kom att avskaffas i en rad nordstater men överlevde och fick ett starkt uppsving i de södra staterna i samband med den gigantiska ökningen av bomullsproduktionen under 1800-talet. Lagarna mot äktenskap över gränserna kvarstod. Och barn med blandad bakgrund fortsatte att födas. Men de flesta barn som nu kom att födas var inte resultatet av några kärleksrelationer utan orsakade av de systematiska våldtäkter som slavägarna och deras släktingar kunde utföra ostraffat. Dessa barn blev naturligtvis automatiskt slavar.

När sydstaterna besegrats 1865 och det formella slaveriet förklarats olagligt gick de före detta slavägarna omedelbart till motoffensiv. De olika södra delstaterna införde raslagar (black codes). Där stipulerades lagar som i prak-

Där det fanns lagar listade de vilka "raser" som en vit inte fick gifta sig med. I samtliga fall fanns svarta. I många fall indianer. Oregon tyckte också att det var lämpligt att lista hawaiianer. Många listade asiater. Andra nöjde sig med att förutom svarta och indianer lista filippinare

BILD. Mildred och Richard Loving

tiken skulle kasta tillbaka de nyligen frigivna i en annan form av slaveri. En av lagarna var förbud mot äktenskap mellan "raserna". Sådana äktenskap skulle straffas med livstids fängelse för båda parter!

1867 lyckades en radikalare falang i det republikanska partiet få dominans i kongressen och en demokratiseringsperiod inleddes, den så kallade radikala rekonstruktionen. Alla svarta män fick rösträtt och alla fick gifta sig med alla. Naturligtvis mobiliserade plantageägare, reaktionärer och rasister mot denna politik. Ku Klux Klan bildades. Tusentals människor dödades i den vita terrorn. Politikerna i Washington sviktade och svek och 1877 störtades de sista radikala delstatsregeringarna. Det demokratiska fönstret slogs igen och det skulle ta hundra år innan USA:s svarta skulle åtnjuta något som liknade de demokratiska rättigheter som den radikala rekonstruktionen inneburit. Nu återinfördes raslagar och vid sekelskiftet fanns det knappt en enda svart som kunde rösta i USA:s sydstater. Under 1900-talets första decennier motionerade olika US-amerikanska politiker i kongressen om att även på federal nivå och i konstitutionen förbjuda blandade äktenskap. Man lyckades få Massachusetts (som avskaffat sitt eget förbud mot blandäktenskap 1843!!) att 1913 införa ett förbud för par att gifta sig i Massachusetts om de i lag var förhindrade att gifta sig i sin hemstat. Denna Massachusetts-lag drogs tillbaka 2008!

Endast staterna i nordöst saknade lagar mot blandäktenskap (även om Massachusetts lyckades med konststycket vi nämnt ovan). Där det fanns lagar listade de vilka "raser" som en vit inte fick gifta sig med. I samtliga fall fanns svarta. I många fall indianer. Oregon tyckte också att det var lämpligt att lista hawaiiianer. Många listade asiater. Andra nöjde sig med att förutom svarta och indianer lista filippinare (Arizona, Wyoming, Kalifornien, South Dakota, Utah). Asiatiska indier fick vara med på listan i South Carolina och Arizona. Virginia tog det säkra före det osäkra och klippte till med "alla icke vita". Oklahoma förbjöd också äktenskap mellan svarta och indianer. Provokativt, eftersom just de stammar som tvångsförflyttats dit (Cherokee, Creek, Seminole, Choctow och Chickasaw) hade historiskt stark uppblandning med svarta.

Anhängare av rasbiologi har det inte lätt. Hur definierar man människor? Ibland gick man på definitionen "en droppe negerblod". Det vill säga om man hittade en enda anfader/moder så räckte det. Ibland fick en kommitté fälla beslutet utifrån yttre besiktning. Hur tog eländet slut? Ja, rasismen och inställningen till blandäktenskap finns fortfarande levande i USA. Men juridiskt fick systemet ett dräp i och med Högsta domstolens dom i fallet Loving versus Virginia. Ja, de gifta i fallet hette faktiskt Loving. De hade gift sig 1957. Två år senare stormar polisen mitt i natten deras hem i Virginia.

De dömdes till ett års fängelse. Deras brott: Richard Perry Loving var vit, Mildred Loving indian och svart. De flyttade till Washington D. C. och undgick på så sätt fängelsestraff. De kunde dock inte hälsa på släktingar. Därför tog dom sitt fall till Virginias högsta domstol. Där förlorade dom. Rättens domare hade en förklaring vi inte vill undanhålla läsaren:

"Gud den allsmäktige skapade raserna vita, svarta, gula, malajer och röda, och han placerade dem på separata kontinenter. Och om man inte stör hans arrangemang så finns det ingen grund för sådana äktenskap. Det faktum att han separerade raserna visar att han inte hade för avsikt att raserna skulle blandas."

Men paret Loving tog fallet till USA:s högsta domstol och vann. Året var 1967! Efter den domen kunde de delstater som hade kvar lagar mot blandäktenskap inte förhindra dem i praktiken. Men inställningen fanns kvar. Det var nästan hälften av befolkningen som röstade för att behålla raslagarna i folkomröstning i Mississippi (48 procent) och Alabama (41 procent). Det betyder att en klar majoritet av de vita som röstade var emot att häva beslutet!

Från 1969 och framåt genom 1970-talet avskaffade de sydöstra delstaterna sina förbud mot blandade äktenskap. Alabama var sist. Året var 2000. Sweet home, Alabama. <<

Det var nästan hälften av befolkningen som röstade för att behålla raslagarna i folkomröstning i Mississippi (48 procent) och Alabama (41 procent). Det betyder att en klar majoritet av de vita som röstade var emot att häva beslutet!

BILD. China Miéville

Utopias gränser

"Om de inte gick att föreställa sig ett alternativ till dagens värld, hur skulle vi då kunna förändra den?" Utopier är nödvändiga. Men de är otillräckliga, och inte bara det; de kan i en del versioner vara en del av det rådande systemets ideologi. När bokförlaget Verso 2016 genom en återutgivning uppmärksammade 500-årsminnet av Thomas Mores bok *Utopia* – det verk som givit upphov till termen utopi – valde man följande text av China Miéville som inledning. Texten har tidigare varit publicerad i den brittiska tidskriften *Salvage*.

FN:s klimatpanel (IPCC) kräver en minskning av våra utsläpp med en tredjedel för att undvika total katastrof. Revisionsfirman KPMG pekar, med företagens powerpointiska, blytungta pratsamhet, mot samma horisont. NASA delfinansierar en rapport som varnar för att civilisationens systemkollaps "är svår att undvika".

Vi kan fortsätta käbbla om modellerna, men inte om att det som vi alla egent-

ligen borde diskutera är att slutet på alltihop kan skönjas.

Stanken och dånet från förgiftade städer, dystra underjordiska bunkrar, asklandskap... Förfallet är framstegens dåliga samvete, dystopier är tillrättavisningar, inneboende i den utopiska traditionen. Vår längtan, våra varningar, våra bästa drömmar och våra värsta står i vägen för vårt uppvaknande.

Om vi sabbar det här får vi en uttorkad, översvämmad, kall, het, död jord, fattar ni det? Det finns en hel ocean av tidiga drömmar om nya Edens lustgårdar, från Ursula LeGuin till Marge Piercy och otaliga andra, visioner ända tillbaka till det som kyrkofadern Lactantius i *De gudomliga instituten* för nästan två årtusenden sedan kallade den "förnyade världen".

"Jorden kommer att öppna sin fruktbarhet och själv frambringa de ymnigaste frukter; de steniga bergen kommer att drypa av honung; vin ska strömma i bäckar och floderna flöda av mjölk; kort sagt, själva världen kommer att fröjdas och hela naturen jubla,

räddad och befriad från ondskans, gudlöshetens, skuldens och syndernas herravälde."

Och det är aldrig enbart världen det handlar om; för Lactantius, liksom för alla de bästa utopierna, gäller det även mänskligheten. Världen kommer att fröjdas därför att vi äntligen kommer att få förmågan att leva i den, fria från ondskan, gudlösheten, skulden och synderna som vi har skövlut den med. Förhållandet mellan mänskligheten och det som vi numera kallar miljön kommer att läka.

Men detta rika arv har knappast hindrat otaliga ekologiska initiativ från att misslyckas, inte bara att förändra världen, utan även att ändra agendan för att förändra världen.

Vi som vill ha en annan, bättre, jord är förstäligt stolta över att hålla alternativen levande i denna epok som kväver alla tankar om förändring. Vi behöver utopier. Det är närmast självklart när det gäller aktivism. Om de inte gick att föreställa sig ett alternativ till dagens värld, hur skulle vi då kunna förändra den?

”

Vi som vill ha en annan, bättre, jord är förstäligt stolta över att hålla alternativen levande i denna epok som kväver alla tankar om förändring. Vi behöver utopier. Det är närmast självklart när det gäller aktivism. Om de inte gick att föreställa sig ett alternativ till dagens värld, hur skulle vi då kunna förändra den?

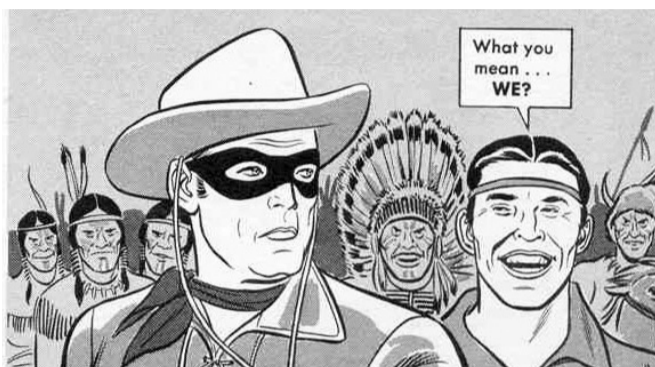
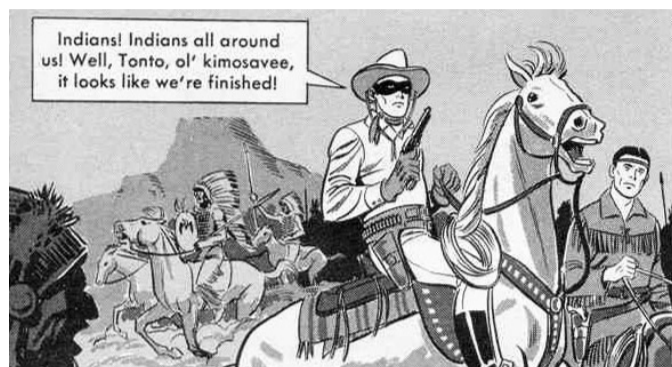
ARTIKELFÖRFATTARE

China Miéville

är fantasy- och science fictionförfattare och politisk aktivist. Han har förutom sina skönlitterära böcker givit ut *Between Equal Rights: A Marxist Theory of International Law* (2005), hans doktorsavhandling i internationell rätt. Han är medlem i redaktionskollektivet för tidskriften *Salvage*.

Vi kan avfärda den mest banala kritiken av utopin. Att den inte övertygar som planritning - som om detta är allt den skulle kunna vara. Att den är dyster, tråkig, anonym, färglös och alltid likadan. Anklagelsen att den visionära strävan efter något bättre alltid gör saker och ting värre. Sådana falska beskyllningar är till för att behålla status quo.

Men utopin har sin begränsning - utopier kan vara giftiga. Vad är hopplöshetens pris egentligen? Och vad är hoppets?

1985 meddelade de styrande i Los Angeles att man skulle bygga en förbränningsanläggning för sopor i södra delen av den centrala staden. Detta var ett år efter att California Waste Management hade betalat en halv miljon dollar av skattemedel till konsultfirman Cerrell Associates för att den skulle föreslå en plats för en sådan kontroversiell, giftig anläggning. Cerrells rapport är en lathund, en checklista som beskriver egenskaperna för en "minsta motståndets" personlighetsprofil. Sikta på de lågutbildade, lydte uppmaningen. På de gamla. "Bostadsområden för medel- och höginkomsttagare", skriver man, "bör åtminstone inte ligga inom en radie om en till fem miles från det föreslagna läget".

Sikta på de fattiga.

Att detta är strategin är inte förvånande. Det är att de erkänner som gör att man höjer på ögonbrynen. "Vet ni om att vi kan höra er?", vill man viska.

Faktum är att lokalbefolkningen gjorde motstånd, och detta med framgång. Men de miljöorganisationer som ibland kallas Big Ten Greens - Sierra Club, Jordens vänner, National Resources Defense Council, Wilderness Society med flera - vägrade gå med i motståndet. För enligt dem rörde det sig inte om en miljöfråga utan om en lokal hälsofråga.

Big Greens svek. Om man utgår från begrepp som *landsbygd mot tätort, natur mot samhälle*, så blir man lätt medskyldig till förtryckarnas makt - eller ännu värre - medskyldig till miljörättvisor, till rasism. Sådan förenklad, stadsfientlig utopism kan förena den mest konservativa nostalgikern som söker tröst i en nationalpark med den mest teknikfuturistiske ny-hippien som vill sälja in sitt ekologiska startupbolag.

För Lactantius var det Gud som skulle läka en förstörd natur. Vi lever i en mer

sekulär tidsålder. Men alla avvisar inte en sådan messianism - en del införlivar den med en ny, och på senare tid allt ihålligare, helhet.

1968 prydde Stewart Brand omslaget till den första *Whole Earth Catalogue* med en bild av den Blå Planeten, Rymdskeppet Jorden, en livbåt där vi alla kryper tätt tillsammans. Texten intill löd: "Vi är gudar och kan lika gärna bli bra på att vara det".

Här, säger bilden, är Moder Jordens vackra helhet. Här, säger texten, är det ekologiska subjektet - "Vi". Vilket uppenbarligen lämnar Tontos fråga till Lone Ranger obesvarad - den berömda poängen i det svidande, obekväma skämtet: "Vilka är 'vi'?"

Det finns en självbegränsande grön inställsamhet, en olycksbådande anpasslighet, som blir allt vanligare inför själva omfattningen av vad som är att vänta. Motiveringen är att "någon form av åtgärder är bättre än inga alls". Av detta följer lösningar för att locka med näringslivet och vädjanden om en ekologiskt anpassad ekonomisk rationalitet. Jonathan Porritt, en framstående brittisk miljöaktivist, förklarar för oss att kapitalismen är den enda vägen.

Och näringslivet anpassar sig utifrån sina egna prioriteringar. Oavsett gläfsandet från deras knähundar till förnekare, har alla oljebolagen avdelningar ägnade åt klimatförändring - mindre för att bekämpa förändringarna än för att planera hur man ska kunna tjäna på dem. Företagen invaderar nyöppnade kommersiella territorier. Som den korta boomen för biobränslen innan industrin och marknaden mattades efter att denna tänkta lösning av planetens problem visat sig leda till avskogning och matuppror. Den osynliga handen förväntas städa upp sin egen skit genom utsläppshandel och klimatkompensation. Möjligheterna och incitamenten för skumma affärer och uppblåsta tilldelningar av utsläppsrätter ökar, och detsamma gör obönhörligen utsläppen. EU:s utsläppsrätter förblir skräpobligationer. Nya finansiella instrument frodas: väderderivat som gör

själva klimatkaoset lönsamt. Så kallade "katastrofobligationer" byter ägare i väldiga kvantiteter eftersom ett av de sista av kapitalismens olycksoffer är skammen.

Medborgare grämer sig över sitt eget avfall, vilket vi absolut bör försöka minimera. Men i Storbritannien står hushållen bara för tio procent av soporna. Kom ihåg att själva begreppet "litter", skräp, uppfanns av den amerikanska förpackningsindustrin 1953, som ett svar på ett lokalt förbud mot engångsglas, för att lägga över ansvaret på konsumenterna. Den hinna av atomiserad och privatiserad skuld som omger klimat- och miljöfrågor och som vi förväntas hantera är verkligen en fråga om medveten vilseledning.

På ett högre plan försöker de mest medgörliga gröna organisationerna skylta över den härva av ekologiskt förfall, kapitalism och imperialism som de fastnat i. 2013 tilldelade den statliga miljöskyddsmyndigheten i USA (EPA) priset för nationellt klimatledarskap till Raytheon för att ha "antagit klimatförändringarnas utmaning med sunt förnuft och praktiska kostnadsbesparande lösningar". Det är oklart om Raytheons drönare kommer att prydas med symbolen för utmärkelsen, så att deras engagemang för hållbarhet kan glänsa som en stolt guldfiskfena när de låter döden regna över afghanska byar.

I profitens tjänst kan även skogsvård som antas motverka utsläpp visa sig vara våld. Långt värre än ett rent misslyckande, har FN-stödda skogsprojekt för klimatkompensation - kända under namnet REDD (Reducing emissions from deforestation and forest degradation) - legitimerat monokulturer och jordstöder i namn av omsorg om planeten, så att storföretagen kan fortsätta sina utsläpp. I Uganda har 22 000 bönder fördrivits för det av FN ackrediterade New Forests Companys räkning. I Kenya hotas Ogiek-folket av att kastas ut med våld från Mau-skogen i ett projekt som har FN:s välsignelse. Och om vi behöver en grov metafor för den här typen av upplägg: Guaraquecaba Climate Action Project i Brasilien,

som finansieras av Chevron, General Motors och American Electric Power, stänger ute Guarani-folket från deras egen skog genom att använda väpnade vakter som kallas "Força Verde" – *Gröna Styrkan*.

Detta är miljöpolitik som folkfördrivning, det som Indigenous Environmental Network kallar kol-kolonialism. Och den tunga industrins aktier går upp. Den senaste rapporten från IPCC bekymrade inte finansmarknaden. Det värde marknaden fortsätter att tillskriva reserverna av olja, kol och gas ignorerar de internationella mål enligt vilka huvuddelen av dessa reserver ska lämnas under jord permanent. I kolbubblans värld är valet katastrof antingen för klimatet eller för ekonomin... Eller naturligtvis för båda.

Glöm varje skenbar *mänsklig* helhet. Det står en annan verklig och mycket farlig helhet på kommandobryggan, en som alltför många miljöaktivister har misslyckats att hantera. Som Jason Moore uttrycker det: "Wall Street är ett sätt att organisera naturen". Själva termen "antropocen", som ger med ena handen och hävdar mänskliga drivkrafter för ekologisk förändring, vilseleder med ett förment "vi". När allt kommer omkring, vare sig det handlar om avskogningen av det som nu är Storbritannien, utrotningen av megafaunan i Nordamerika, eller något av otaliga andra exempel, så har *Homo sapiens, anthropos*, alltid återkopplat till *-cen*, den ekologi som den är en del av, och förändrat världen. Och det som förändrades så att dessa tidigare ganska lokala effekter blev världsomfattande och så epokgörande att det motiverade en ny geo-kronologisk term, var inte den tunga industrins födelse (som alltför ofta beskrivits som mirakulös), utan en förändring i den politiska ekonomin vi lever under, ett accelererande kretslopp av profit och ackumulation. Det är därför som Moore och andra vidhåller att denna potentiellt katastrofala epok inte är "antropocen" utan "kapitalocen".

Utopier är nödvändiga. Men de är otillräckliga, och inte bara det; de kan i en del versioner vara en del av systemets ideologi, den dåliga helhet som organiserar oss, värmer klimatet och dömer miljoner till att bli soptipparnas slavar. Utopin om att vi alla är tillsammans är en lögn. Klimaträttvisa kräver att man erkänner att det inte finns något "hela jorden", inget "vi" utan något "dom". Att vi alla inte sitter i samma båt.

Vilket betyder att man måste ta strid mot det faktum att böter för giftiga utsläpp som sker i områden med vit befolkningsmajoritet är fem gånger så höga som i dem där minoriteterna

dominerar. Det betyder att man måste erbjuda försörjning för folk som överlever genom att leta igenom giftigt avfall på soptippar, men också att man måste utmana avfallsimperialismen som skapade situationen, gå emot nyliberalismens avfallshantering som innebär att fattiga länder tävlar om att bli förvaringsplatser för skit.

Och det betyder att stå upp mot militär makt och våld. Tre gånger så många miljöaktivister och förkämpar för rätt en till jord mördades under 2012 jämfört med tio år tidigare. Klimaträttvisa betyder att utmana Shell, inte bara för att de omvandlat Nigerias Ogoniland till ett hallucinationsframkallande trask, ett landskap av petrokemiskt Ragnarök, utan också för att i årtal ha beväpnat den nigerianska staten, under och efter Sani Abachas regim.

Vapenhandel, diktatur och mord är miljöpolitik

De som sparkar nedåt är beroende inte av passiviteten, utan av *svagheten* hos sina motståndare. Cerrellrapporten är tydlig: "Alla socioekonomiska grupper tenderar att uppröras av bygget av större anläggningar i närområdet, men medelklass och högre samhällsskikt har bättre förutsättningar för en framgångsrik opposition."

De fattiga ska med andra ord vara måltavlan, inte därför att de inte kommer att kämpa, utan på grund av att de är så fattiga så att de inte kommer att vinna. Kampen för klimaträttvisa är kampen för att visa att detta inte stämmer.

Så vi börjar med att ta avstånd från detta förment allomfattande "vi". Därifrån kan vi inte bara se vår uppgift utan också återvända till våra utopier för att leva upp till de bästa av dem.

Floderna av mjölk och vin ska inte längre vara överflöd. En sådan längtan är inte löjlig – den är en glimt i ögonblickande mot mänsklig befrielse, ett språng bort från nödvändigheten. Långt ifrån att vara bisarr blir den plötsligt ett element i en jordnära utopi som inbegriper politisk ekonomi, en längtan hos dem som kämpar utan att ha makten. I den medeltida bondeutopin Cockaigne regnar det ost. Charles Fourier föreställde sig hav omvandlade till lemonad. Eller den amerikanska folksången om luffarnas paradiset, The Big Rock Candy Mountain. Detta är drömmar om njutningar utom räckhåll för de som drömmer, om minskad arbetsbörda, om en värld som tillåter den utmattade mänskligheten att vila ut.

Vi kan avfärda den mest banala kritiken av utopin. Att den inte övertygar som planritning – som om detta är allt

den skulle kunna vara. Att den är dysker, tråkig, anonym, färglös och alltid likadan. Anklagelsen att den visionära strävan efter något bättre alltid gör saker och ting värre. Sådana falska beskyllningar är till för att behålla status quo.

Man kan rikta mer befogad kritik, för utopiernas egen skull och för att upprätthålla det ständiga ifrågasättande utan vilken de riskerar att bara bli – och detta är i sig själv en sådan typ av kritik – till säkerhetsventiler för att lätta på trycket.

Utopia har exempelvis aldrig varit förbehållet dem som kämpar för befrielse. Koloniserare och expropriatorer har i århundraden hävdad att de tar god hand om jorden, gentemot lata och oansvariga infödingar, när de förverkligat potentialen för jord som de lögnaktigt betecknat som öde, genom att få så kallade öknar att "blomma". Ekologiska utopier har rättfärdigat kolonisering och imperier långt före FN:s REDD-projekt. De har rättfärdigat mord.

Det finns en vision om världen som en hotad lustgård. Kvävd av förgiftande tillväxt. Trädgårdsskötsel som krig. Och uppgiften är att "skoningslöst eliminera ogräset som berövar de bättre växterna näring, luft och solljus."

De bättre växterna är arier. Ogräset är judar.

SS-Obergruppenführer och riksmäster för jordbruk under Tredje riket, Walther Darré, sammansmälte vetenskapliga metoder för jordförbättring med nostalgi, hednisk kitsch, imperialism, jordbruksmystik och rashat, till en vision för grön förnyelse och jordförvaltning baserad på folkmord. Han var den mäktigaste teoretikern för *Blut und Boden*, "Blod och jord", en nazistisk eko-utopi byggd på ekologiskt jordbruk och återställda nordiska skogar, under beskydd av renrasiga bondesoldater.

Trädet kanske inte växte så som Darré hoppades, men dess rötter dog inte. En hel provkarta av fascistiska grupper världen över bedyrar fortfarande sin trohet mot ekologisk förnyelse, en grön värld, agiterar vitt och brett mot klimatförändring, föroreningar och utplundring, och tar ställning mot sådan förgiftning till förmån för en annan – raslogiken.

Naturligtvis anklagar apologeterna för de stora förorenarna rutinmässigt miljöaktivister för att vara fascister. Därmed inte sagt att miljöaktivister inte skoningslöst bör rensa ut varje sådant överlapp – definitivt tvärtom.

Nu smids
världsomfattande
planer om att spruta
ut syror i stratosfären
för att skapa
spegelmolekyler
som reflekterar
strålning, att tvätta
bort koldioxid från
atmosfären, att
pumpa upp vatten
från djupen för att
kyla ner haven.

Man kan hitta aspekter av dålig utopism baserad på undanröjande bland mycket större grupper än hos självmedvetna högerextremister. Delar av det ekologiska tänkandet har fastnat i vaga, sentimentala utopier, det som ekofeministen Chaia Heller kallar "Eco-la-la". Korsad med en rå malthusianism, i den aggressiva variant som kallas djupekologi, kan denna visionsgullighet förvandlas till brutalitet, enligt vilken problemet är överbefolkning, själva mänskligheten. I dess frejdigaste ytterlighet hittar vi Voluntary Human Extinction Movement, som förespråkar ett stopp för mänsklig reproduktion. Bland de mest illasinnade hittar vi uttalanden av David Foreman från "Earth First!" som inför den etiopiska svältkatastrofen 1984 hävdade: "Det värsta vi kunde göra i Etiopien vore att ge bistånd – det bästa vore att bara låta naturen hitta sin egen balans, att bara låta folket där svälta".

Detta är en ekologisk utopi om massdöd. Vilket vi ju också kan benämna en apokalyps.

Apokalyps och utopi – alltings slut och hoppets horisont. Långt ifrån att vara motpoler har de alltid varit oskiljaktiga.

Ibland, som hos Lactantius, antas förhållandet mellan dem vara kronologiskt eller rent av bestå av orsak och verkan. Den ena, apokalypsen, när slöjan rivs undan på den yttersta dagen, bereder väg för den andra, tiden därbortom, en ny början.

Någonting har hänt – nu är de mer intimt överlappande än någonsin. Den kärve och pessimistiske filosofen Emil Cioran förklarar: "Idag, när vi resignerat inför det fruktansvärda, ser vi att utopin smittas av apokalypsen... De båda genrerna... som tidigare verkade vara så väsensskilda, genomtränger varann och smetar av sig på varandra så att de kommer att bilda en ny". En sådan uppgivenhet inför det fruktansvärda, en sådan genomträngning är intensivt levande i dessa djupekologers längtan efter en värld där det är människorna som huggits ner och bränts. Ödeläggelsen har blivit framtidsdrömen.

Detta är inte riktigt en dystopi, det är en tredje form – en apokatopi, en utopalyps – och vi möter den överallt. Vi matas med en förstörelsekultur, drömmar om fallna ruinstäder, en avfolkad värld som utforskas av djuren. Vi känner igen klichéerna. Slingrande växter tar över Wall Street som om det tillhörde dem i stället för tvärtom; ofantliga mängder avfall, berg av sopor; den utskjutande ruinen efter någon väldig knappt identifierbar bro, som

ett olycksbådande hopptorn ut i ett gapande tomrum. Etcetera.

Det är som om vi ännu längtar efter att hitta något bättre bortom spillrorna, men inte längre har kraften till det. Eller som ett samfällt försök att än en gång hävda ett "vi", fast nu negativt – "vi" är problemet, och därför blir vi-lösheten en storslagen lösning. Melankolin är falsk. Det ligger entusiasm, en befrielse från ansvar i dessa förmenta varningar, dessa katastrofer. Apokalypsmånglarna lurar ingen. Redan långt innan Shelley föreställde sig dagen då "Westminster Abbey ska stå som en formlös och namnlös ruin, mitt i ett avfolkat träsk", har detta varit skönhetsupplevelser.

Vi har alla med gapande munnar bläddrat bland bilderna från Tjernobyl, från den övergivna japanska ön Gunkanjima, från Detroit's ruiner, scrollat genom tio-i-topplistan med klickbeten över de läskigaste övergivna platserna. Detta bör inte väcka skuld känslor. Detta bör inte väcka skuld känslor. Vi förfasas inför tragedierna och de brottsliga skeendena bakom sådana bilder är verklig – den känslan samexisterar med, snarare än ersätter våra skräckslagna flämtningar. Vi väljer inte vad som får oss att dra efter andan. Inte heller kan de bilder som fångslar oss reduceras till bestämda politiska ståndpunkter. Men visst kan den amoraliska skönheten hos våra apokatopier sammanfalla med något brutalt och illvilligt, en avsky - men blandad med drag av förstörelselusta.

Vi kan inte undgå att tolka sådana iögonfallande symptomatiska kulturella företeelser diagnostiskt. Hur skulle vi annars förstå syndaflo den av filmer om syndaflo den och anhopningarna – som ruinhögarna under Walter Benjamins Historiens Ängel – av texter där ruiner läggs över på ruiner?

Symptomen förändras med världen. En svala gör ingen sommar, oavsett hur stor budgeten är, men man behöver inte vara en skarpsinnig semiotiker för att diagnostisera ett kulturskifte när Idris Elba, i Guillermo Del Toros nya film *Pacific Rim*, ryter: "– Idag ställer vi in apokalypsen!". Kanske har vi fått nog av undergången, och styr med denna replik mot ett annat slags upplösning – apokalypsen som misslyckats. Vi är tillbaka, med ett kraftfullt nytt hopp.

Ett liknande skifte visar sig i lyftet för *geoengineering*, idéer som tidigare bara var gångbara inom science fiction och bland excentriker. Nu smids världsomfattande planer om att spruta ut syror i stratosfären för att skapa spegelmolekyler som reflekterar strålning, att tvätta bort koldioxid från atmosfären, att pumpa upp vatten från djupen för

att kyla ner haven. Och dessa planer sätts samman av nobelpristagare, diskuteras i *New Yorker* och *MIT Technology Review*. Ett nytt hopp, en ny vi-kan-göra-det-attityd, den mänskliga handlingens återkomst, med uppkavlade armar för att lösa problemet. Med *Vetenskapen*.

Detta planethackande är dock ytterst spekulativt, kontroversiellt och – enligt aktuella studier från Helmholtz Centre i Tyskland – även enligt de mest optimistiska prognoserna fullkomligt otillräckligt för att förhindra klimatkaos. Utifrån alla rimliga kriterier är det absurt att sådana planer verkar mer förnuftiga än att genomföra de samhällsförändringar för att skära ner utsläppen som är möjliga *nu*, men som skulle kräva en omvandling av vårt politiska system.

Det är en vänsterkliché att förklara att i vår tid är det lättare att föreställa sig världens undergång än kapitalismens. Andreas Malm pekar på att med pratet om geoengineering är det enklare att föreställa sig en medveten omvandling av hela planeten än av vår politiska ekonomi. Det som vid första anblicken kan verka som en ny kraftfull kreativitet är snarare en kapitulation, att ge upp inför status quo. Utopin innebär här ett erkännande av att maktens befästning är ointaglig, att erkänna den stopplinje som inte får överträdas. Är detta det pris vi måste betala för att behålla hoppet?

Sjuttio procent av arbetsstyrkan vid Union Carbides, tillfälligt nedstängda, fabrik i Bhopal i Indien hade fått löneavdrag för att det vägrat bryta mot säkerhetsrutinerna. Bemanningen var otillräcklig, mätningar utfördes hälften så ofta som föreskrivet. Inget av de sex säkerhetssystemen fungerade som det skulle, eller också fungerade de inte alls. Fackföreningens protester hade ignorerats.

Den 3 december 1984 vällde 27 ton metylisocyanat ut från fabriken. Mellan 8 000 och 10 000 människor dog den natten; 25 000 har dött sedan dess. En halv miljon skadades, 70 000 av dem permanent och i förfärande grad. Andelen barn födda med missbildningar är enormt hög. Grundvattnet innehåller fortfarande gifter långt över säkra nivåer.

Till att börja med krävde den indiska regeringen 3,3 miljarder dollar i kompensation, vilket Union Carbide lade ner 50 miljoner dollar på att bestrida. 1989 betalade företaget vid en förlikning till slut 470 miljoner dollar, Femton procent av det ursprungliga beloppet. De överlevande erhö ll som livstidskompensation mellan 300 och

Vi kan avfärda den mest banala kritiken av utopin. Att den inte övertygar som planritning - som om detta är allt den skulle kunna vara. Att den är dyster, tråkig, anonym, färglös och alltid likadan. Anklagelsen att den visionära strävan efter något bättre alltid gör saker och ting värre. Sådana falska beskyllningar är till för att behålla status quo.

500 dollar vardera. Enligt Dow-Carbides informationsansvariga Kathy Hunt 2002: "500 dollar är väldigt bra för en indier".

Varför återupprepa dessa förskräckliga och välkända fakta? Inte bara därför att Warren Anderson, Carbides tidigare VD, som bekant aldrig har utlämnats till det indiska rättsväsendet trots att en häktningsorder utfärdats. Inte därför att Carbide – och Dow Chemicals som köpte företaget 2001 – förnekat allt ansvar och vägrat att sanera området eller svara på indiska domstolskallelser. Det finns ett annat skäl.

1989 rapporterade *Wall Street Journal* att företagsledare i USA var extremt oroade över detta första större test av ett amerikanskt företags ansvar för en olycka i utvecklingsländerna. Slutligen, i oktober 1991, kom det kritiska ögonblicket för denna debatt – Indiens högsta domstol accepterade Carbides erbjudande, avvisade alla aktuella krav riktade mot företaget, och erbjöd därmed bolaget rättsligt beskydd. Och företagets aktiekurs slog genast i taket. För Wall Street insåg att dess viktigaste krav hade tillgodosetts. Att man var på säker mark.

En sammansmältning av apokalyps och utopi i verkliga världen. Apokalyps för de tusenden som drunknade i sina egna lungor. Och för företagen som nu fått bekräftat att de fattiga till skillnad från profiten verkligen var umbärliga? En vardagsutopi.

Detta är ännu en av utopins begränsningar. Vi lever i utopin – det är bara det att den inte är vår. Så vi lever i apokalypsen också.

Jorden – i väntan på ett avgörande. Utopi? Apokalyps? Är det värre att hoppas eller att förtvivla? På den frågan kan det bara finnas ett svar: ja. Det är värre att hoppas eller att förtvivla. Dåligt hopp och dålig förtvivlan är ömsesidigt beroende. Kapitalismen vinner i båda fallen. "Vi" kan lösa problemen som "vi" skapat. Och när "vi" geo-ingenjörer misslyckas så kan "vi" överleva – viskar de till oss, till "våra" dåliga survivalistsamveten, preppers som hamstrar konserverade bönor. Finns det en bättre optimism? Och ett rätt sätt att förlora hoppet? Det beror på vem som hoppas, på vad och för vem – och mot vem. Vi måste lära oss att hoppas med vässade klor.

Vi ska inte låta oss hunsas av krav på egna byråkratiska förslag. Faktum är att det inte råder någon brist på modeller att diskutera, men den radikala kritiken av vardagen är giltig även i avsaknad av alternativ. Vi kan gå ännu längre – om vi tar utopin på allvar, som

en total omvandling, så betyder själva omfattningen att vi inte kan föreställa oss den härifrån. Det är skapandeprocessen som kommer att tillåta oss att göra det. Det är troheten mot utopin som kan stötta vår vägran att gå in på detaljer eller att erbjuda någon färdkarta.

Vi borde drömma utopin så mycket vi kan. Jämsides med en mänsklighet vars potential fullbordats borde vi föreställa oss flygande öar, självorganiserade korallliknande bostadsområden, fotosyntetiserande bilar odlade av genmanipulerad benmärg. Big Rock Candy Mountains. För vi kommer aldrig att blanda ihop de drömmarna med planritningar, och inte heller med rena absurditeter.

Det utopier är, är nya rorschachtest. Vi håller ut våra bekymmer och idéer, och i drömmen viker vi papperet för att sedan öppna det igen och avslöja hjälpnadsväckande mönster. Vi kan hålla med en viss avsikt, men vad vi åstadkommer är bortom detaljplanering. Våra utopier ska avnjutas och beundras – de är skapade utifrån vår oro och vårt engagemang, och de säger något om vårt nuläge, om våra för-utopiska jag. De behöver tolkas. Och det gäller även våra fienders utopier.

Att förstå våra motståndare betyder också att respektera dem. Jorden bli inte misshandlad därför att plundrarna är korkade eller irrationella eller gör ett misstag eller har otillräckliga data. Vi behöver slåss för vår sak så entusiastiskt som vi kan, och vinna diskussionen, men vi ska inte bedra oss själva; oavsett självbedrägeri, skuld känslor eller eventuella tårar från direktörerna så är det i profitmaximeringens värld *rationellt* för de samhällsbevarande institutionerna att göra vad de gör. Individuer och ibland även organisationer kan motsätta sig detta i vissa fall, men bara genom att bortse från systemets logik. Vilket själva systemet förstås inte kan.

Kampen för ekologisk rättvisa betyder en kamp mot detta system, eftersom det finns väldiga profiler att göra på orättvisan. Den kampen kommer inte alltid att gälla katastrofala klimatförändringar eller jordexpropriering. Under nyliberalismen kan även kamp kring tillfälliga lokala miljöfrågor ytterst handla om makten. Protesterna som skakade Turkiet 2013 startade kring regeringens planer på att bygga Geziparken, ett av stadens sista grönområden.

Snarare än att hylla samhörigheten så kämpar vi bäst genom att främja vår icke-samhörighet. Det faktum att det finns olika sidor. Som bekant närmar vi oss en global brytpunkt. Snarare än att

hoppas på sammanhållning ligger vårt främsta hopp i konflikt. Som en aspekt av vår utopism bör vi sikta på denna strategi för motsättningar.

Det finns dålig pessimism såväl som dålig optimism. Gentemot den surmulna uppgivenheten hos exempelvis James Lovelock så finns det goda vetenskapliga skäl till att anta att vi ännu inte slutgiltigt nått en punkt utan återvändo. Och i vilket fall som helst, även en trasig värld är värd att kämpa för. Vi behöver föra kampen till en annan brytpunkt, mot oåterkallelig social förändring, och det kräver en annan form av pessimism, en kompromisslös insikt om hur illa läget är.

Pessimism har dåligt rykte bland aktivister som är rädda för kapitulation. Men aktivism utan den pessimism som det hårda allvaret borde framkalla är ren sentimentalitet.

Det finns hopp. Men för att det ska bli verkligt och skarpt och härdat till ett vapen, kan vi inte bara plocka upp det i den form som det kommer till oss. Vi måste testa det, utsätta det för tyngden från en rimlig misstro som gränsar till förtvivlan. Vi behöver utopin, men att försöka tänka utopiskt i den här världen utan raseri, utan ursinne, är en lyx vi inte kan unna oss. Inför vad som händer kan vi inte tänka utopiskt utan att hata.

Till och med våra visioner om världens undergång är för inskränkta. Skippa samhällsapokalypsorna – alltid med vårt eget land i centrum – och hylla i stället den paradoxbemängda, hädiska utopin. Ett hopp som förkastar hoppet hos dem som har makten.

Det är de förment förnuftiga kritikerna som är de mest komplett realistiska. Som Joel Kovel säger, "vi kan välja kapitalackumulering, och vi kan välja ekologisk hållbarhet, men vi kan inte ha båda tillsammans". Att tro något annat vore bekvämt, om det inte vore så farligt.

2003 sa William Stavropoulos, verkställande direktör för Dow – som vi minns inte har något ansvar för de kemiskt stympade offren i Bhopal – i ett pressmeddelande: "Att visa miljöansvar är bra för affärerna".

Och det är, i negativ bemärkelse, den mest absurda utopin av alla. <<

Översättning: Jan Czajkowski & Peter Järvelycke Belfrage

Det finns hopp. Men för att det ska bli verkligt och skarpt och härdat till ett vapen, kan vi inte bara plocka upp det i den form som det kommer till oss. Vi måste testa det, utsätta det för tyngden från en rimlig misstro som gränsar till förtvivlan. Vi behöver utopin, men att försöka tänka utopiskt i den här världen utan raseri, utan ursinne, är en lyx vi inte kan unna oss. Inför vad som händer kan vi inte tänka utopiskt utan att hata.

F a b r i k e n

Dess grannhus tända fönster har

och kvällen lång, och kvällen lång

med gnissel bultars tankar far

Till porten leder mänskors' gång

Den porten låst och reglad är

Och mot dess mur, och mot dess mur

En man tyst står, han svartdräkt bär

han stilla räknar var figur

Här från min höjd jag allting hör

Han ropar med metallisk ton

På folket som står nedanför

Att kröka rygg som slitna hjon

Så släpps de in och vandrar bort

De axlar säckar i tungt slit

I tända fönster skrattas rått

Att dessa arma lurats dit

В соседнем доме окна желты.
По вечерам — по вечерам
Скрипят задумчивые болты,
Подходят люди к воротам.

И глухо заперты ворота,
А на стене — а на стене
Недвижный кто-то, черный кто-то
Людей считает в тишине.

Я слышу всё с моей вершины:
Он медным голосом зовет
Согнуть измученные спины
Внизу собравшийся народ.

Они войдут и разбредутся,
Навалят на спины кули.
И в желтых окнах засмеются,
Что этих нищих провели.

Aleksandr Blok

föddes 1880 i Sankt Petersburg i en adlig familj. Som tjuugoåring fick han sina första dikter publicerade, och kom att bli en av de främsta företrädarna för de så kallade symbolisterna. Bloks mest kända dikt är *De tolv* om en grupp bolsjeviker som färdas genom en snöstorm i Sankt Petersburg. Han var en anhängare till den ryska revolutionen när den skedde, och arbetade som stenograf åt de nya myndigheterna, men kom snart att bli desillusionerad. Han dog 40 år gammal i augusti 1921 av inflammation i hjärtklaffarna. Då hade han inte skrivit poesi på tre år, och var mentalt utmattad.

Dikten *Fabriken* från 1903 skrev Blok när han studerade vid Sankt Petersburgs universitet, Den publicerades första gången 1904, men förbjöds samma år av tsarens censur.

Översättning: Jakob Sandberg